

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Opolu

LOP – 4101-018-01/2014
P/14/070

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Delegatura w Opolu
ul. Krakowska 28, 45-075 Opole
T +48 77 449 70 00, F +48 77 449 70 44
lop@nik.gov.pl

I. Dane identyfikacyjne kontroli

Numer i tytuł kontroli	P/14/070 – Efekty działalności instytutów badawczych
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Opolu
Kontroler	Elżbieta Mularczyk-Malec, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr 92323 z dnia 6 października 2014 r. (dowód: akta kontroli str. 1-2)
Jednostka kontrolowana	Instytut Metali Nieżelaznych, ul. Sowińskiego 5, 44-100 Gliwice ¹
Kierownik jednostki kontrolowanej	Zbigniew Śmieszek, Dyrektor Instytutu ² (dowód: akta kontroli str. 3-4)

II. Ocena kontrolowanej działalności

Ocena ogólna

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie³ działalność kontrolowanej jednostki w latach 2010-2014 (do dnia 31 sierpnia) w zbadanym zakresie.

Uzasadnienie oceny ogólnej

Formułując ocenę NIK uwzględniła w szczególności: dobrą sytuację finansową Instytutu, prawidłowe wykorzystanie środków na działalność statutową i realizowane projekty, aktywność naukową pracowników przejawiającą się m.in. przeciętną liczbą 136 publikacji rocznie i opatentowaniem 62 wynalazków, rozwijanie potencjału badawczego poprzez zwiększenie o 12 osób liczby pracowników naukowych zatrudnionych na stanowiskach adiunktów i asystentów, znaczący udział Instytutu w realizacji dwóch międzynarodowych projektów finansowanych ze środków budżetu Unii Europejskiej, rozwijanie współpracy naukowej z zagranicznymi i krajowymi jednostkami naukowymi, uczestnictwo w konsorcjach naukowo-przemysłowych, zorganizowanie 22 konferencji naukowych⁴, uzyskanie 45 nagród, wyróżnień, dyplomów i medali za praktyczne zastosowanie prac badawczo-rozwojowych⁵, a także skuteczne działania na rzecz komercjalizacji wyników prac badawczo-rozwojowych oraz uzyskiwanie wysokich przychodów z tego tytułu. NIK zwróciła jednocześnie uwagę na ryzyka dotyczące realizacji planowanej aktywności naukowej oraz rozwojowej Instytutu, wynikające z ograniczeń kadrowych, wskazując je w treści wystąpienia.

¹ Dalej: IMN lub Instytut.

² Dalej: Dyrektor.

³ Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3-stopniową skalę ocen: pozytywna, pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości, negatywna.

⁴ W tym 12 konferencji międzynarodowych i 10 konferencji krajowych.

⁵ W tym m.in. 10 medali na międzynarodowych targach wynalazczości, badań naukowych i nowych technik.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

1. Działalność naukowa i wdrożeniowa

1.1. Perspektywiczne kierunki działalności naukowej, rozwojowej i wdrożeniowej

Opis stanu
faktycznego

Rada Naukowa Instytutu corocznie pozytywnie opiniowała dokumenty określające perspektywiczne kierunki działalności naukowej, rozwojowej i wdrożeniowej oraz plany tematyczne na poszczególne lata⁶. Ujęte w planach tematy badań i prac badawczych uwzględniały specyfikę działalności IMN, nie przyporządkowywały jednak poszczególnych tematów do działalności naukowej, rozwojowej i wdrożeniowej. W planach nie wskazywano terminów zakończenia poszczególnych projektów, jak również nazwisk osób odpowiedzialnych za realizację zamierzeń⁷. Zamierzenia wykazane jako perspektywiczne kierunki działalności IMN, pod względem tematycznym były zgodne z zakresem działalności podstawowej, wynikającym ze statutu IMN i wpisywały się w realizację strategicznego kierunku badań naukowych i prac rozwojowych pn. nowoczesne technologie materiałowe w ramach Krajowego Programu Badań. Perspektywiczne kierunki działalności naukowej, rozwojowej i wdrożeniowej IMN nie były konsultowane z Ministrem Gospodarki⁸.

Dyrektor Instytutu wyjaśnił, że perspektywiczne kierunki działalności IMN znajdują odzwierciedlenie w planach rocznych Instytutu w postaci realizowanych projektów. Bezpośrednie monitorowanie postępu realizacji prac należy do zadań kierowników zakładów badawczych oraz dyrektorów pionów i odbywa się głównie poprzez seminaryjne odbiory wyników zadań badawczych.

(dowód: akta kontroli str. 356-361)

W trakcie kontroli Instytut opracował dokument pn. „Perspektywiczne kierunki działalności naukowej, rozwojowej i wdrożeniowej – Program działania na lata 2015-2020”⁹, który miał być omawiany na posiedzeniu Rady Naukowej w grudniu 2014 r. W programie zasygnalizowano najważniejsze zamierzenia Instytutu i główne zadania badawcze w poszczególnych obszarach działalności IMN¹⁰. Zgodnie z założeniami programu został on zorientowany na innowacyjne technologie i materiały, o dużym potencjale wdrożeniowym i efektywności ekonomicznej, wynikającej z poprawy wykorzystania zasobów naturalnych, upowszechniania recyklingu, niższych kosztów: pracy, energetycznych, materiałowych i środowiskowych. Program ma zapewnić stabilną pracę Instytutu, rozwój kadrowy i infrastrukturalny oraz dodatni wynik ekonomiczny działalności gospodarczej. Celem programu jest także osiągnięcie w latach 2015-2020 wysokiego poziomu wartości parametrów branych pod uwagę podczas analizy kategoryzacyjnej wyników działalności IMN, a dotyczących: liczby projektów badawczych, rozwojowych i celowych (180), liczby wynalazków (100), liczby publikacji w czasopiśmie z listy

⁶ Plan na 2012 r. obejmował również perspektywę do 2015 r.

⁷ Przypisanie osób odpowiedzialnych wynikało ze struktury organizacyjnej IMN.

⁸ Dalej: MG.

⁹ Dalej: program.

¹⁰ Przeróbka surowców mineralnych; hutnictwo; hydrometalurgia; ochrona środowiska; chemia analityczna; przetwórstwo metali i stopów; inżynieria materiałowa metali (materiały proszkowe, kompozytowe i funkcjonalne); przetwórstwo metali lekkich, ich stopów i kompozytów; chemiczne źródła prądu oraz nowe materiały aktywne i konstrukcyjne chemicznych źródeł prądu; badania na rzecz obronności kraju i bezpieczeństwa.

filadelfijskiej i z listy Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego¹¹ (400), liczby uzyskanych stopni naukowych (10).

(dowód: akta kontroli str. 397-415)

Dyrektor IMN zatwierdzał szczegółowe plany prac naukowo-badawczych do zrealizowania w poszczególnych latach, zawierające tytuły projektów, źródła finansowania, nazwiska kierowników projektów, terminy i koszty realizacji. Roczne plany rzeczowo-finansowe były zgodne z perspektywicznymi kierunkami działalności IMN. Począwszy od 2010 r. przychody i koszty Instytutu wykazywały tendencję malejącą, spowodowaną m.in. niższymi przychodami z działalności gospodarczej¹². W kolejnych latach przychody Instytutu wyniosły odpowiednio: 133 552 tys. zł (130,5% planu), 124 568 tys. zł (121,8% planu), 126 281 tys. zł (101,8% planu), 117 744 tys. zł (93,9% planu) i 66 332 tys. zł za osiem miesięcy 2014 r. (55,3% planu rocznego). Wykonanie planu kosztów kształtowało się następująco: 130 458 tys. zł (130,7%), 118 467 tys. zł (118,7%), 119 154 tys. zł (99%), 115 839 tys. zł (94,7%) i 64 687 tys. zł za osiem miesięcy 2014 r. (55,1%). Wynik finansowy netto w latach 2010-2012 wykazywał tendencję rosnącą: 2 589,8 tys. zł, 5 942,3 tys. zł i 6 948,7 tys. zł, natomiast za 2013 r. obniżył się do kwoty 1 743,8 tys. zł.

W latach 2010-2014 IMN nie podejmował działań związanych z przekształceniem lub restrukturyzacją w rozumieniu rozdziału 2 ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. *o instytutach badawczych*¹³.

(dowód: akta kontroli str. 11-38, 139, 373, 378-382)

1.2. Statut Instytutu

W kontrolowanym okresie IMN działał w oparciu o Statut uchwalony przez Radę Naukową w dniu 15 grudnia 2010 r., zatwierdzony przez MG 15 marca 2011 r. Statut ten uwzględniał postanowienia ustawy *o instytutach badawczych*. W Statucie określono przedmiot i zakres działalności podstawowej IMN, a także tryb przeprowadzania i ogłaszania konkursu na stanowiska pracowników naukowych. Przedmiotem działalności podstawowej IMN jest: prowadzenie badań naukowych i prac rozwojowych w dziedzinie nauk technicznych (PKD 72.19.Z), przystosowanie wyników badań naukowych i prac rozwojowych do potrzeb praktyki oraz wdrażanie wyników. Zakres działalności podstawowej IMN obejmuje przeróbkę rud, przetwórstwo metali nieżelaznych i metalurgię proszków.

(dowód: akta kontroli str. 5-10)

IMN jest centralnym ośrodkiem badawczym przemysłu metali nieżelaznych, pracującym także dla potrzeb innych branż przemysłowych związanych z produkcją i zastosowaniem metali nieżelaznych. W strukturze organizacyjnej Instytutu wyodrębniona została jednostka macierzysta łącznie z Oddziałem Metali Lekkich w Skawinie oraz dwa zakłady na pełnym rozrachunku gospodarczym – Oddział w Legnicy oraz Oddział w Poznaniu – sporządzające samodzielne sprawozdania finansowe.

Oddział Metali Lekkich w Skawinie jest placówką naukowo-badawczą związaną z przetwórstwem aluminium i stopów aluminium.

Oddział w Poznaniu jest jednostką badawczo-rozwojową o wieloletnim doświadczeniu w dziedzinie chemicznych źródeł prądu. Prowadzi prace badawcze

¹¹ Dalej: MNiSW.

¹² W 2010 r. – 80 857,8 tys. zł, w 2011 r. – 67 681,3 tys. zł, w 2012 r. – 69 303,8 tys. zł, w 2013 r. – 69 910,9 tys. zł i w okresie ośmiu miesięcy 2014 r. – 46 503,1 tys. zł.

¹³ Dz. U. nr 96, poz. 618 ze zm.

i aplikacyjne dotyczące wytwarzania i modernizacji oraz badania właściwości baterii, akumulatorów i ogniw paliwowych¹⁴.

Oddział IMN w Legnicy posiada profil jednostki doświadczalno-produkcyjnej w zakresie m.in.: opracowania i wdrażania technologii piro- i hydrometalurgicznych związanych z utylizacją i zagospodarowywaniem odpadów przemysłowych i surowców wtórnych z przetwórstwa i hutnictwa metali nieżelaznych¹⁵. Oddział ściśle współpracuje z IMN w Gliwicach w realizacji zadań badawczo-rozwojowych oraz utrzymuje kontakty z wieloma zakładami przemysłowymi przetwórstwa i hutnictwa metali nieżelaznych w kraju i za granicą.

(dowód: akta kontroli str. 538-543)

1.3. Zatrudnienie w Instytucie

Zatrudnienie w IMN na dzień 31 sierpnia 2014 r. wynosiło 459,6 pracowników w przeliczeniu na pełne etaty i w porównaniu do stanu na 31 grudnia 2010 r. (431,8) wzrosło o 27,8 etatów (tj. o 6,4%). Wzrost zatrudnienia nastąpił w grupie pracowników naukowych o 11,9 etatów (do 82,7 etatów, o 16,8%), pracowników inżynieryjno-technicznych – o 7,9 etatów (do 187,2 etatów, o 4,4%) oraz w grupie pozostałych pracowników – o 14,5 etatu (do 111,7 etatów, o 14,9%). Zmniejszyła się natomiast liczba zatrudnionych pracowników badawczo-technicznych (o 2,7 etatu, 13,7%) do 18 etatów oraz pracowników administracyjno-ekonomicznych (o 3,8 etatu, 6%) – do 59,9 etatów. Średnioroczne zatrudnienie w IMN wykazuje tendencję malejącą. W kontrolowanym okresie nastąpiło zmniejszenie średniorocznej liczby zatrudnionych z 479,2 etatów w 2010 r. do 458,8 etatów w 2014 r. (do 31 sierpnia), tj. o 20,4 etatu (4,3%).

Na koniec 2011 r. IMN zatrudniał 69 pracowników naukowych w pełnym wymiarze, w tym jednego profesora zwyczajnego, trzech doktorów habilitowanych, 50 pracowników posiadających stopień naukowy doktora i 15 posiadających tytuł zawodowy. Według stanu na dzień 31 sierpnia 2014 r. IMN w pełnym wymiarze zatrudniał 81 pracowników naukowych, w tym jednego profesora zwyczajnego, dwóch doktorów habilitowanych, 58 pracowników posiadających stopień naukowy doktora i 20 posiadających tytuł zawodowy. Średnia wieku pracowników naukowych zatrudnionych na stanowiskach asystentów i adiunktów w 2014 r. mieściła się w przedziale 35-44 lat (odpowiednio) i w porównaniu do 2011 r. (41-48 lat) uległa obniżeniu. Średnia wieku w grupie profesorów¹⁶ zarówno w 2011 r. (łącznie 16 osób) jak i w 2014 r. (łącznie 15 osób) osiągnęła granicę wieku emerytalnego. Trzy osoby spośród pracowników naukowych zatrudnionych na stanowisku profesora IMN ukończyły 70 lat¹⁷. W związku z przejściem na emeryturę z osobami tymi rozwiązano dotychczasowe umowy o pracę, a następnie podpisano nowe umowy na porównywalnych warunkach.

(dowód: akta kontroli str. 312-313, 569)

W sprawie rozwoju kadry naukowej Instytutu Dyrektor wyjaśnił, że *kadra badawcza Instytutu szczególnie ukierunkowana jest na uzyskanie stopnia doktora, co oznacza utrwalenie pozycji pracownika, jako pracownika badawczego. Uzyskanie stopnia*

¹⁴ Prace te dotyczą nowych surowców, materiałów elektrodowych i półproduktów oraz technologii wytwarzania nowych typów baterii i akumulatorów, a także ich recyklingu. Oddział wykonuje również ekspertyzy techniczne i badania patentowe, prowadzi szkolenia z zakresu chemicznych źródeł prądu, produkuje baterie i akumulatory specjalne, wykonuje badania i certyfikuje wszystkie rodzaje baterii i akumulatorów w akredytowanym laboratorium oraz w akredytowanej jednostce certyfikującej.

¹⁵ Prowadzących do odzysku miedzi, cynku, ołowiu antymonu, cyny oraz srebra, złota, platyny w postaci stopów, koncentratów, tlenków soli.

¹⁶ Profesor zwyczajny i profesorowie IMN.

¹⁷ Osoby te nie były pracownikami mianowanymi w rozumieniu art. 44 ust. 2 ustawy o *instytutach badawczych*.

dr hab. wymaga bezpośredniego zaangażowania doktorów pracujących w Instytucie i jest wyrazem ich naukowych aspiracji. Aktualnie trzech pracowników Instytutu podjęło działania w tym kierunku. Dyrektor podkreślił ogromne przeciążenie kadry badawczej Instytutu związane z realizowaniem badań stosowanych i wdrożeniowych, wynikające ze specyfiki instytutów badawczych jako jednostek naukowych łączących badania z przedsiębiorcami i innowacją.

(dowód: akta kontroli str. 441, 488-489)

Uwagi dotyczące
badanej działalności

NIK zwraca uwagę, że ograniczona liczba pracowników naukowych w przedziale wiekowym 45-65 lat, może stwarzać ryzyko w realizacji planowanej na następne lata aktywności naukowej oraz rozwojowej Instytutu. Wprawdzie, w kontrolowanym okresie, liczba pracowników naukowych Instytutu zatrudnionych w pełnym wymiarze wzrosła z 69 do 81, to jednak wzrost ten nastąpił na stanowiskach asystentów i adiunktów, tj. w najmłodszej grupie wiekowej pracowników naukowych (Instytutowi nie przysługiwały uprawnienia do nadawania stopni naukowych, co opisano w pkt. 1.4. wystąpienia, a w ww. grupie ok. 30% osób nie posiadało stopnia naukowego). Równocześnie wzrosła średnia wieku pracowników zatrudnionych na stanowiskach profesorów, jak też z trzech do dwóch zmniejszyła się liczba pracowników posiadających stopień doktora habilitowanego.

Opis stanu
faktycznego

Koszty wynagrodzeń brutto wynosiły: w 2010 r. – 31 066,6 tys. zł, w 2011 r. – 34 008,4 tys. zł, w 2012 r. – 33 314,8 tys. zł, w 2013 r. – 31 803 tys. zł i 21 559,6 tys. zł za osiem miesięcy 2014 r.¹⁸. W kosztach tych, wynagrodzenia pracowników innych niż pracownicy naukowcy i badawczo-techniczni stanowiły ok. 64-67%. Udział premii i innych składników wynagrodzeń w osobowym funduszu płac obniżył się z 38,7% w 2010 r. do 35,6% w 2014 r. Przeciętne wynagrodzenie brutto w IMN wzrosło z 5 402,4 zł w 2010 r. do 5 873,5 zł w 2014 r. (o 8,7%). Wzrost przeciętnego wynagrodzenia w latach 2011-2012 do kwoty 6 382,7 zł i 5 972,8 zł (odpowiednio) miał charakter przejściowy i wynikał w szczególności z wyższej kwoty wypłaconych nagród jubileuszowych i odpraw emerytalnych¹⁹. W kontrolowanym okresie przeciętne miesięczne wynagrodzenie pracowników naukowych w latach 2010-2011 wykazywało tendencję rosnącą (z 9 704 zł do 10 826,7 zł), a począwszy od 2012 r. stopniowo spada i wynosi: 9 409,2 zł, 8 843,5 zł i 8 726,4 zł (odpowiednio). Podobną tendencję wykazywały przeciętne wynagrodzenia w grupie pracowników badawczo-technicznych: 8 362 zł, 9 566,9 zł, 8 829,9 zł i 8 391,8 zł, z wyjątkiem roku bieżącego, kiedy to przeciętne wynagrodzenie (9 548,2 zł) osiągnęło poziom zbliżony do 2011 r. Wahania przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w grupie pracowników naukowych i badawczo-technicznych, podobnie jak przeciętne miesięczne wynagrodzenie ogółem, związane były z wypłatą nagród jubileuszowych i odpraw emerytalnych.

(dowód: akta kontroli str. 312-319)

Od 1 stycznia 2011 r. w IMN obowiązywały *Zasady podejmowania dodatkowego zatrudnienia przez pracowników naukowych, badawczo-technicznych i inżynierijno-technicznych*²⁰, zgodnie z którymi wszyscy pracownicy zobowiązani zostali do podpisywania umów o zakazie konkurencji, a pracownik chcący podjąć dodatkowe zatrudnienie powinien złożyć do Dyrektora wnioski o wyrażenie zgody, zaopiniowany przez kierownika komórki organizacyjnej i dyrektora pionu. Podjęcie dodatkowego zatrudnienia w ramach stosunku pracy lub prowadzenie działalności gospodarczej bez uzyskania wcześniejszej zgody Dyrektora stanowiło podstawę do

¹⁸ Do podanych kwot należy doliczyć składki ZUS płacone przez pracodawcę: w 2010 r. – 4 886,5 tys. zł, w 2011 r. – 5 173,7 tys. zł, w 2012 r. – 5 764,3 tys. zł, w 2013 r. – 5 655,4 tys. zł, w 2014 r. (osiem miesięcy) – 4 033,5 tys. zł.

¹⁹ W 2010 r. – 443,8 tys. zł, w 2011 r. – 904,1 tys. zł i w 2012 r. – 737,1 tys. zł.

²⁰ Wprowadzone zarządzeniem Dyrektora nr 19/2010 z 30 grudnia 2010 r.

rozwiązania stosunku pracy za wypowiedzeniem. W ww. *Zasadach* określono także sytuacje, w których zgoda na dodatkowe zatrudnienie nie mogła być udzielona lub powinna zostać cofnięta. Zgodnie z § 2 umów o zakazie konkurencji *za działalność konkurencyjną uważa się działalność każdego podmiotu gospodarczego lub osoby fizycznej, która jest tożsama z działalnością IMN*. W kontrolowanym okresie dwóch pracowników naukowych, za zgodą Dyrektora, prowadziło zajęcia dydaktyczne na Politechnice Śląskiej w Gliwicach²¹.

(dowód: akta kontroli str. 134-138)

Kierownik Działu Kadr i Koordynacji Obsługi IMN wyjaśniła, że w 2011 r. wszyscy pracownicy zostali zapoznani z treścią zarządzenia nr 19/2010 oraz podpisali umowy o zakazie konkurencji. Pracownicy nowozatrudnieni w momencie podpisywania umowy o pracę informowani byli o zasadach obowiązujących w IMN i podpisywali stosowne oświadczenie. W świetle powyższego nie było potrzeby dodatkowego monitorowania, czy pracownicy IMN przestrzegają obowiązków wynikających z art. 47 ust. 1 ustawy *o instytutach badawczych*.

(dowód: akta kontroli str. 51, 346)

W kontrolowanym okresie, stosownie do art. 44 ust. 4 i art. 50 ustawy *o instytutach badawczych*, w IMN dwukrotnie (w 2012 r. za lata 2010-2011 i w 2014 r. za lata 2012-2013) dokonano okresowej oceny dorobku naukowego i technicznego pracowników naukowych i badawczo-technicznych²². Podstawą oceny pracowników był regulamin, każdorazowo zatwierdzony przez Radę Naukową IMN. Kryteriami oceny punktowej pracownika była liczba patentów, wdrożeń, publikacji naukowych oraz prowadzonych prac naukowo-badawczych. W zależności od liczby uzyskanych punktów, zespół ds. oceny kwalifikował pracownika do jednej z trzech grup: wyróżniającej, dobrej, wymagającej poprawy. W wyniku oceny pracowników dokonanej za lata 2010-2011 do grupy pracowników wyróżniających się zaliczono 18 osób (23% z 77 ocenianych pracowników), do grupy pracowników dobrych – 53 osoby (69%), a do grupy pracowników wymagających poprawy – 6 osób (8%). Wynikiem oceny za lata 2012-2013 było zakwalifikowanie 28 osób (32% z 89 ocenianych) do grupy pracowników wyróżniających się, 43 osób – do grupy pracowników dobrych (48%) i 18 osób – do grupy pracowników wymagających poprawy (20%). Wskutek zaostżenia kryteriów oceny udział pracowników zaliczonych w 2014 r. do grupy wyróżniającej i dobrej uległ obniżeniu do 80% ogółu ocenianych pracowników (z 92% w 2012 r.), a udział pracowników wymagających poprawy wzrósł z 8% w 2012 r. do 20% w 2014 r.

(dowód: akta kontroli str. 52-62, 63-74, 125-132)

Na podstawie analizy wyników przeprowadzonej w 2014 r. oceny pięciu pracowników IMN²³ ustalono, że: 1/ pracownicy zatrudnieni na stanowiskach adiunktów posiadali stopnie naukowe (dr inż.), 2/ pracownicy badawczo-techniczni posiadali tytuły zawodowe, staż pracy wymagany zgodnie z Układem Zbiorowym Pracy pracowników IMN oraz znaczny dorobek badawczo-techniczny i wdrożeniowy. W badanej próbie dwie osoby uzyskały ocenę wyróżniającą, dwie – ocenę dobrą i jedna osoba – ocenę wymagającą poprawy.

(dowód: akta kontroli str. 75-124)

²¹ Na Wydziale Chemicznym – w okresie od 1 października 2010 r. do 30 września 2013 r., na Wydziale Mechaniczno-Technologicznym – w okresie od 1 stycznia 2006 r. do 31 marca 2013 r.

²² Na podstawie zarządzenia Dyrektora nr 22/2011 z 20 grudnia 2011 r. oraz na podstawie zarządzenia Dyrektora nr 20/2013 z dnia 20 grudnia 2013 r.

²³ Trzech pracowników naukowych zatrudnionych na stanowiskach adiunktów oraz dwóch pracowników badawczo-technicznych zatrudnionych na stanowiskach starszych specjalistów.

Po 1 października 2010 r. w IMN nie powołano zastępcy dyrektora ds. naukowych i sekretarza naukowego. Zgodnie z postanowieniami Statutu IMN: Dyrektor powołuje zastępców dyrektora i głównego księgowego (§ 5 ust. 3) oraz może powołać sekretarza naukowego (§ 8). Według Regulaminu organizacyjnego IMN²⁴ w kontrolowanym okresie funkcjonowały dwa stanowiska Zastępców Dyrektora, na które powołano Dyrektora ds. Metalurgii i Dyrektora ds. Przetwórstwa i Inżynierii Materiałowej, trzy stanowiska Dyrektorów Oddziału (w Skawinie, Legnicy i w Poznaniu) oraz stanowisko Sekretarza Instytutu²⁵. Zgodnie z § 22 ww. regulaminu organizacyjnego do zakresu obowiązków Sekretarza Instytutu należała bezpośrednia i pośrednia (przy udziale podległych komórek) pomoc Dyrektorowi w zarządzaniu IMN.

(dowód: akta kontroli str. 5-10, 39-50)

Dyrektor IMN wyjaśnił, że w Instytucie jest pięć odrębnych obszarów działalności: przeróbka rud i metalurgia, przetwórstwo i inżynieria materiałowa, metale lekkie, chemiczne źródła prądu oraz produkcja związków chemicznych i stopów o czystości technicznej na bazie materiałów poprodukcyjnych. Funkcje kierownicze w tych obszarach spełniają: *dyrektor ds. Metalurgii* – dr inż. Andrzej Chmielarz, prof. IMN, *dyrektor ds. Przetwórstwa i Inżynierii Materiałowej* – dr Mieczysław Woch, prof. IMN, *dyrektor Oddziału Metali Lekkich w Skawinie* – dr inż. Andrzej Kłyszewski, prof. IMN, *dyrektor Oddziału w Poznaniu* – dr inż. Maciej Kopczyk, prof. IMN, *dyrektor Oddziału w Legnicy* – dr inż. Ryszard Chamer, prof. IMN. Dyrektorzy spełniają w tych obszarach funkcje dyrektorów naukowych i zarządzają działalnością naukowo-badawczą. W strukturze Instytutu ujęte jest stanowisko Sekretarza Instytutu, który odpowiada za całokształt działań związanych z działalnością wspomagającą badania, w tym planowanie, podpisywanie umów i promocję. Taka struktura organizacyjna jest najbardziej racjonalna i została zatwierdzona przez Radę Naukową.

(dowód: akta kontroli str. 431-434)

Uwagi dotyczące
badanej działalności

NIK zauważa, że przepis art. 27 ust. 2 ustawy o *instytutach badawczych* przewiduje utworzenie w instytucie stanowiska zastępcy dyrektora ds. naukowych. Zdaniem NIK realizacja założeń przyjętych w *Perspektywicznych kierunkach działalności naukowej, rozwojowej i wdrożeniowej do 2020 r.* wymagać będzie właściwego koordynowania działań zarówno w zakresie rozwoju kadry naukowej Instytutu, jak i prowadzonych prac badawczych. Jest to tym bardziej istotne, w sytuacji wzrastającej konkurencji jednostek naukowych ubiegających się o środki publiczne na prowadzenie badań naukowych i prac rozwojowych.

Opis stanu
faktycznego

W kontrolowanym okresie Dyrektor Instytutu wykonywał jednocześnie zadania pracownika naukowego w czterech projektach realizowanych w IMN. Funkcję kierownika projektu i konsultanta pełnił w dwóch ww. projektach:

- POIG.01.01.02-00-015/09 – „Zaawansowane materiały i technologie ich wytwarzania”,
- POIG.01.03.01-24-019/08 – „Nowe technologie oraz nowe konstrukcje maszyn i urządzeń do wzbogacania i metalurgicznego przerobu surowców mineralnych”.

²⁴ Wprowadzonego w życie zarządzeniem Dyrektora IMN nr 15/2010 z 17 grudnia 2010 r. ze zm. wynikającymi z zarządzeń: nr 6/2014 oraz nr 12/2014.

²⁵ Sekretarzowi Instytutu podlegały m.in. Dział Koordynacji i Planowania Badań, Dział Informacji i Promocji, Dział Projektów Międzynarodowych, Centrum Innowacji i Transferu Technologii.

Funkcję konsultanta pełnił w nw. dwóch projektach:

- POIG.01.03.01-00-086/09 – „Zaawansowane technologie wytwarzania materiałów funkcjonalnych do przewodzenia, przetwarzania, magazynowania energii”,
- POIG.01.03.01-00-058/08 – „Innowacyjne materiały do zastosowań w energooszczędnych i proekologicznych urządzeniach elektrycznych”.

Wynagrodzenie Dyrektora z tytułu uczestnictwa w realizacji ww. projektów w latach 2010-2014 (do 31 sierpnia) wyniosło łącznie 493,4 tys. zł, z tego: w 2010 r. – 75,1 tys. zł, w 2011 r. – 124,3 tys. zł, w 2012 r. – 132,1 tys. zł, w 2013 r. – 106,2 tys. zł i w 2014 r. (do 31 sierpnia) – 55,7 tys. zł. Wynagrodzenie to rozliczane było na ww. projekty w ramach wynagrodzenia miesięcznego, ustalonego przez MG. (dowód: akta kontroli str. 319-324, 346, 347-348)

Kierownik Działu Kadr i Koordynacji Obsługi IMN wyjaśniła, że w kontrolowanym okresie Dyrektor nie wykonywał na rzecz Instytutu żadnych usług jako osoba prywatna, jak również nie był zatrudniony w ramach stosunku pracy w innych podmiotach prawnych. Nie było zatem potrzeby występowania do MG o zgodę na dodatkowe zatrudnienie, do czego zobowiązuje art. 47 ust. 2 ustawy o *instytutach badawczych*.

(dowód: akta kontroli str. 51, 346)

1.4. Nadawanie stopni naukowych

W latach 2010-2014 (do zakończenia kontroli) IMN nie posiadał uprawnień do nadawania stopni naukowych²⁶, nie prowadził studiów podyplomowych i doktoranckich, jak również szkoleń i kursów doszkalających.

(dowód: akta kontroli str. 133)

1.5. Prowadzenie badań naukowych i prac rozwojowych

Liczba pracowników prowadzących badania naukowe w latach 2010-2013 wzrosła o 36 osób, z 225 w 2010 r. do 261 w 2013 r. Badania naukowe w okresie ośmiu miesięcy 2014 r. prowadziły 242 osoby. Udział pracowników prowadzących badania naukowe do liczby zatrudnionych ogółem wykazywał tendencję rosnącą, z 50% w 2010 r. do 54% w 2013 r.²⁷

Liczba projektów realizowanych w IMN w poszczególnych latach wzrosła z 137 projektów w 2010 r. do 178 projektów w 2012 r. i w 2013 r.²⁸, zwłaszcza w grupie projektów badawczo-rozwojowych²⁹. W kontrolowanym okresie złożono łącznie 159 wniosków o dofinansowanie projektów³⁰, z czego 28 wniosków (17,6%) zostało zaakceptowanych³¹. W projektach realizowanych przez IMN w ramach 7. Programu Ramowego Unii Europejskiej uczestniczyło w poszczególnych latach: 65, 82, 54, 18 i dwóch (w 2014 r.) pracowników naukowo-badawczych Instytutu.

²⁶ Instytut nie zatrudniał w pełnym wymiarze wymaganej liczby osób posiadających tytuł profesora lub stopień doktora habilitowanego (co najmniej osiem) określonej w art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o *stopniach naukowych i tytule naukowym* (Dz. U. Nr 65, poz. 595 ze zm.).

²⁷ Za osiem miesięcy 2014 r. udział pracowników prowadzących badania naukowe w ogólnej liczbie zatrudnionych wyniósł 51%.

²⁸ W okresie ośmiu miesięcy 2014 r. realizowano 164 projekty.

²⁹ Których liczba wzrosła z 41 w 2010 r. do 86 w 2013 r.

³⁰ W 2010 r. – 15 wniosków, w 2011 r. – 43 wnioski, w 2012 r. – 29 wniosków, w 2013 r. – 45 wniosków, w 2014 r. – 27 wniosków.

³¹ Liczba zaakceptowanych wniosków o dofinansowanie projektów (odpowiednio): 6, 2, 10, 6 i 4.

Pracownicy IMN opublikowali łącznie 681 prac, głównie w czasopiśmie recenzowanych przez MNiSW (167) i w czasopiśmie wyróżnionych przez Journal Citation Reports (145). Liczba publikacji wzrosła z 135 w 2010 r. do 178 w 2012 r. i 165 w 2013 r. Publikacje pracowników IMN w kontrolowanym okresie były cytowane 3 913 razy, z tego w kolejnych latach odpowiednio: 660, 745, 869, 914 i 725 razy.

W latach 2010-2014 IMN zorganizował 22 konferencje międzynarodowe i krajowe (3-6 rocznie). Ponadto 185 pracowników IMN (31-41 rocznie) uczestniczyło z wystąpieniem w konferencjach organizowanych przez inne podmioty krajowe i zagraniczne.

W kontrolowanym okresie IMN opatentował łącznie 62 wynalazki, z tego najwięcej – 32 (52%) w 2011 r., oraz uzyskał trzy prawa ochronne na wzory użytkowe. Wyniki 132 prac badawczych zostały wdrożone, przy czym tylko 57 wdrożeń (43,2%) zostało udokumentowanych. Liczba udokumentowanych wdrożeń w kolejnych latach wyniosła: 10, 11, 18, 16 i dwa – do 31 sierpnia 2014 r. Brak udokumentowania 75 wdrożeń (56,8%) wynikał z treści umów zawieranych przez IMN z podmiotami gospodarczymi, zlecającymi wykonanie prac badawczych³². Zgodnie z postanowieniami § 5 przykładowej umowy:

„1. Wykonana praca, a w szczególności powstałe w trakcie wykonywania pracy Projekty oraz know-how, stanowią wyłączną własność Zamawiającego. (...) Wyniki pracy objęte są tajemnicą. Wykonawca może korzystać z pracy tylko za zgodą Zamawiającego, po zawarciu z Zamawiającym odrębnej pisemnej umowy. W razie dokonania Projektu w wyniku realizacji umowy, prawo do uzyskania Prawa Wyłącznego na Projekt przysługuje Zamawiającemu bez dodatkowego wynagrodzenia dla Wykonawcy i/lub twórców. (...).

2. W ramach wynagrodzenia za odebraną pracę Wykonawca przenosi na Zamawiającego, z chwilą odbioru pracy, całość autorskich praw majątkowych.”.

(dowód: akta kontroli str. 349-350, 369-370, 495)

Wyjaśniając przyczyny nieudokumentowania dokonanych wdrożeń Dyrektor IMN stwierdził, że: *przed podpisaniem IMN negocjuje treść każdej umowy. W przypadku umów z KGHM pierwsze próby zostały podjęte zaraz po wprowadzeniu nowych wzorów umów w 2006 r. W wielu przypadkach przedsiębiorcy nie zgadzają się jednak na zmiany zapisów umownych. Warunkiem zlecenia pracy i podpisania umowy jest przekazanie autorskich praw majątkowych do wyników prac badawczych zamawiającemu, a w przypadku dokonania wynalazku – prawa zgłoszenia rozwiązania do Urzędu Patentowego. Niezawarcie takich umów pozbawiłoby Instytut możliwości wykonywania określonych prac badawczych, tym samym realizacji zadań ustawowych i w konsekwencji powodowałoby utratę przychodów. Instytut akceptuje warunki rynkowe dyktowane przez przedsiębiorstwa, które płacąc za wykonanie prac, chcą być stuprocentowym właścicielem wyników badań uważając, że zapewnia im to konkurencyjną pozycję na rynku. Konkurencyjność, ograniczone środki budżetowe na finansowanie nauki i rynkowe warunki finansowania badań przez przedsiębiorstwa sprawiają, że w negocjacjach na uprzywilejowanej pozycji znajduje się zleceniodawca. Instytut działa w otoczeniu konkurencji uczelni, jak też innych ośrodków posiadających możliwości badawcze, doradcze czy projektowe. Stwarza to istotne ograniczenie dla Instytutu w negocjacji warunków umów.*

(dowód: akta kontroli str. 325-326, 356-361)

³² M.in. KGHM Polska Miedź S.A.

Instytut uzyskał pierwszą kategorię w ocenie parametrycznej jednostek naukowych przeprowadzonej w 2010 r.³³ Decyzją MNiSW nr 273/KAT/2013 z 24 października 2013 r. IMN otrzymał kategorię naukową B. W uzasadnieniu decyzji podano, iż ostateczna ocena Instytutu (-1,83 pkt) jest niższa od ostatecznej oceny jednostki referencyjnej dla kategorii naukowej A (21,59 pkt), ale wyższa od ostatecznej oceny referencyjnej dla kategorii naukowej B (-60,72 pkt). Przyczyną obniżenia kategorii Instytutu była m.in. zmiana zasad oceny instytutów badawczych, wynikająca z rozporządzenia MNiSW z 13 lipca 2012 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym³⁴. W stosunku do ww. decyzji Instytut w dniu 27 listopada 2013 r. złożył wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy, podnosząc m.in. że przy ocenie IMN nie uwzględniono sześciu publikacji zagranicznych pracownika zatrudnionego przy realizacji badań naukowych lub prac rozwojowych, nie wchodzącego do N³⁵. Decyzją MNiSW nr ODW-273/KAT/2014 z 4 czerwca 2014 r. zaskarżona decyzja została utrzymana w mocy. Na powyższą decyzję Instytut w dniu 2 lipca 2014 r., za pośrednictwem MNiSW, złożył skargę do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie.

(dowód: akta kontroli str. 416-428, 442-443, 444-451, 452-487)

W kontrolowanym okresie Instytut zdobył 45 nagród, wyróżnień, dyplomów i medali³⁶, w tym 10 zagranicznych, przyznanych m.in. na międzynarodowych targach wynalazczości, badań naukowych i nowych technik, oraz osiem nagród i dyplomów przyznanych przez MNiSW.

(dowód: akta kontroli str. 493-494)

W okresie objętym kontrolą IMN rozpoczął realizację łącznie 379 projektów, z czego 288 projektów zakończonych zostało zgodnie z założeniami³⁷ oraz 91 projektów³⁸ w dniu 31 sierpnia 2014 r. było w trakcie realizacji. Całkowita wartość realizowanych projektów wyniosła łącznie 242 655 tys. zł³⁹.

Liczba projektów realizowanych w kolejnych latach badanego okresu systematycznie rosła – z 90 projektów w 2010 r. do 116 projektów w 2013 r.⁴⁰, tj. o 28,9%. Na realizację projektów IMN uzyskał dofinansowanie w łącznej kwocie 109 429 tys. zł, z tego: 28 745 tys. zł z dotacji statutowej, 48 742 tys. zł z programów krajowych i 31 812 tys. zł ze środków zagranicznych, w tym 1 000 tys. zł – ze środków 7 Programu Ramowego (projekt NANOMINING⁴¹). Uzyskane dofinansowanie stanowiło 45,1% całkowitej wartości projektów, w tym dofinansowanie ze środków krajowych w kwocie 77 617 tys. zł – 53% całkowitej wartości projektów (146 155 tys. zł)⁴².

(dowód: akta kontroli str. 351)

³³ Komunikat nr 19 MNiSW z 30 września 2010 r. o ustalonych kategoriach jednostek naukowych.

³⁴ Dz. U. z 2014 r. poz. 1126.

³⁵ Pracownikiem zaliczanym do N jest pracownik, który złożył oświadczenie do celów ubiegania się o przyznanie środków finansowych na działalność statutową.

³⁶ W 2010 r. – 5, w 2011 r. – 10, w 2012 r. – 14, w 2013 r. – 10 i w 2014 r. – 6.

³⁷ W tym: 258 projektów własnych dofinansowanych z dotacji statutowej, 28 projektów dofinansowanych z programów krajowych i 2 projekty dofinansowane ze środków zagranicznych, z tego jeden zrealizowany w ramach 7 Programu Ramowego.

³⁸ W tym: 58 projektów własnych dofinansowanych z dotacji statutowej, 29 projektów dofinansowanych z programów krajowych i 4 projekty dofinansowane ze środków zagranicznych.

³⁹ W tym całkowita wartość projektów dofinansowanych: z dotacji statutowej – 29 187 tys. zł, z programów krajowych – 116 911 tys. zł i ze środków zagranicznych – 81 712 tys. zł.

⁴⁰ Według stanu na dzień 31 sierpnia 2014 r. liczba realizowanych projektów wynosiła 110.

⁴¹ Projekt realizowany wspólnie z dziewięcioma innymi podmiotami zagranicznymi.

⁴² Realizowanych w ramach dotacji statutowej i programów krajowych.

W 2010 r. IMN przystąpił do realizacji – wspólnie z innymi podmiotami – dwóch projektów dofinansowanych ze środków unijnych. Otrzymane w tym zakresie dofinansowanie wyniosło 23 790 tys. zł, co stanowiło 17,8% wartości przychodów IMN z 2010 r. (133 551,7 tys. zł). Całkowita wartość projektów wyniosła 31 348,1 tys. zł⁴³, z czego 7 558,1 tys. zł (24,1%) stanowił wkład własny IMN. Ponadto w latach 2009-2013 wspólnie z innymi podmiotami IMN realizował projekt PROMINE, opisany w punkcie 2.3 niniejszego Wystąpienia.

(dowód: akta kontroli str. 352)

W kontrolowanym okresie pracownicy Instytutu nie ubiegali się o granty przyznawane przez European Research Council⁴⁴. Dyrektor Instytutu wyjaśnił, że *granty z ERC są ukierunkowane wyłącznie na badania poznawcze. Instytut realizuje badania poznawcze w stopniu koniecznym dla opracowania nowych technologii i wyrobów w ramach badań stosowanych. Granty ERC realizowane są przede wszystkim przez pracowników szkolnictwa wyższego i PAN.*

(dowód: akta kontroli str. 349-350, 488-489)

W badanym okresie IMN realizował wspólnie z innymi podmiotami 36 projektów o łącznej wartości 323 219,9 tys. zł, w tym 30 projektów w ramach współpracy m.in. z podmiotami gospodarczymi, takimi jak np.: KGHM Cuprum spółka z o.o., Bumar spółka z o.o., Orzeł Biały S.A., Arcelor Mittal Poland S.A., Zakład Działalności Innowacyjnej INNOVATOR spółka z o.o.⁴⁵, Huta Cynku „Miasteczko Śląskie” S.A. i Impexmetal S.A. (Huta Aluminium Konin).

(dowód: akta kontroli str. 362-368)

W okresie od 1 października 2010 r. do 31 grudnia 2012 r. wspólnie z innymi podmiotami IMN⁴⁶ zrealizował dwa projekty badawczo-rozwojowe, których koszty realizacji wyniosły ogółem 442 tys. zł, z tego 26 tys. zł stanowiły środki własne IMN (5,9%). Jeden z tych projektów (50%) został wdrożony/przystosowany do potrzeb praktyki. Z tytułu wdrożenia projektu IMN nie uzyskał przychodów, nie zgłosił wyników badań do opatentowania i nie uzyskał praw ochronnych.

(dowód: akta kontroli str. 353)

W latach 2010-2014 instytucje zewnętrzne przeprowadziły audyty dziewięciu projektów, w tym dwóch projektów dofinansowanych ze środków europejskich. Audytorzy zewnętrzni nie stwierdzili nieprawidłowości w wydatkowaniu środków publicznych oraz w ewidencji księgowej prowadzonej w sposób wyodrębniony dla każdego projektu. Oprócz tego w lipcu 2013 r. Biuro Audytu Wewnętrznego, Ewaluacji i Kontroli MG przeprowadziło kontrolę w zakresie zgodności działalności IMN z przepisami prawa i Statutem oraz prawidłowości wydatkowania środków publicznych w 2012 r. Sformułowane w wystąpieniu pokontrolnym z dnia 22 października 2013 r. zalecenia dotyczyły spraw organizacyjnych. Ponadto w okresie od 15 maja do 14 sierpnia 2014 r. został przeprowadzony audyt zewnętrzny działalności statutowej finansowanej z dotacji podmiotowej w 2013 r. Opinia audytorów w zakresie wydatkowania dotacji podmiotowej była pozytywna.

(dowód: akta kontroli str. 495-496, 538-559, 560-565)

⁴³ W tym: 30 010,4 tys. zł – projekt POIG.01.01.02-00-015/09 i 1 337,7 tys. zł – projekt NANOMINING.

⁴⁴ Dalej: ERC.

⁴⁵ Dalej: INNOVATOR.

⁴⁶ Oddział w Poznaniu: 1/ „Badania oporności powierzchniowej oraz wytrzymałości na zrywanie próbek folii modyfikowanych powierzchniowo ...”, 2/ „Uruchomienie produkcji akumulatorów ołowiowych rozruchowych z elektrodą otrzymaną metodą cięto-ciagnioną”.

Przychody IMN uzyskane w wyniku zakończenia i wdrożenia 147 projektów w latach 2010-2014 (do 31 sierpnia) wyniosły 132 197,1 tys. zł, a spodziewane przychody przyniosą dodatkowe 18 900,7 tys. zł, tj. łącznie 151 097,8 tys. zł. Koszty zakończonych badań naukowych i prac rozwojowych wraz z kosztami przystosowania ich do potrzeb praktyki, sfinansowane ze środków własnych Instytutu (104 281,6 tys. zł) oraz przez podmioty prywatne (18 721,8 tys. zł), ze środków Narodowego Centrum Badan i Rozwoju⁴⁷/Narodowego Centrum Nauki⁴⁸ (5 942,7 tys. zł) i z dotacji statutowej (8 365,8 tys. zł), wyniosły łącznie 137 312 tys. zł. Rentowność zakończonych i wdrożonych badań naukowych i prac rozwojowych w okresie od początku 2010 r. do dnia 31 sierpnia 2014 r. wyniesie 10%, z tego rentowność projektów zakończonych w 2010 r. i 2011 r. była ujemna i wyniosła odpowiednio: -5,8% oraz -2,1%, natomiast od 2012 r. rentowność wdrażanych projektów jest dodatnia i wynosi: 38,6%, 87,6% i 264,8%

(dowód: akta kontroli str. 354-355)

1.6. Przystosowywanie wyników badań naukowych oraz prac rozwojowych do potrzeb praktyki

W uregulowaniach wewnętrznych IMN nie zdefiniowano pojęć „przystosowywanie wyników badań naukowych do potrzeb praktyki” i „przystosowywanie wyników prac rozwojowych do potrzeb praktyki”. Również Rada Naukowa nie określiła znaczenia tych pojęć w odniesieniu do specyfiki Instytutu.

Zdaniem Dyrektora Instytutu „przystosowanie wyników badań do zastosowania w praktyce” oznacza *prowadzenie takich badań naukowych i prac rozwojowych, które stwarzają możliwość bezpośredniego lub pośredniego ich wykorzystania w przemyśle i gospodarce. Pojęcie takie zawarte było w ustawie o jednostkach badawczo-rozwojowych z 1985 r.*⁴⁹ IMN z mocy tej ustawy kontynuuje realizację zadań w tym zakresie.

Dyrektor IMN wyjaśnił, że podstawowym kryterium decydującym o zakwalifikowaniu działań do przystosowania wyników badań naukowych i prac rozwojowych do potrzeb praktyki jest rozwój danej dziedziny ukierunkowany na zaspokojenie określonych priorytetów gospodarczych. O kierunkach podejmowanych badań naukowych, czy prac rozwojowych decyduje rynek, przemysł, przedsiębiorca, potrzeby generowane rozwojem technologicznym, a także możliwość sprzedaży wyników badań. W praktyce codziennej w przypadku projektu/pracy badawczej lub rozwojowej przystosowanie wyników do potrzeb praktyki to podanie informacji w temacie badań lub w treści wniosku, że wynikiem będzie technologia, materiał, wyrób, produkt z podaniem zastosowań praktycznych lub z podaniem na czyje potrzeby (branża przemysłowa, przedsiębiorstwo) w/w działalność będzie prowadzona. Innymi przykładami przystosowania wyników badań do potrzeb praktyki są zlecenia z przemysłu, stanowiące kontynuację badań podstawowych i badań stosowanych oraz projekty realizowane wspólnie z podmiotami gospodarczymi w ramach krajowych i międzynarodowych programów badawczych, a także prace o poziomie gotowości technologicznej – co najmniej IV⁵⁰. Oferty złożone klientom w postaci kart technologii w rubryce „stan zaawansowania” posiadają co najmniej zapis „faza rozwojowa – testowane w laboratorium”.

(dowód: akta kontroli str. 356-361)

⁴⁷ Dalej: NCBiR.

⁴⁸ Dalej: NCN.

⁴⁹ Dz. U. z 2008 r. Nr 159, poz. 993 ze zm.

⁵⁰ Według rozporządzenia MNiSW z 4 stycznia 2011 r. w sprawie sposobu zarządzania przez NCBiR realizacją badań naukowych lub prac rozwojowych na rzecz obronności i bezpieczeństwa państwa (Dz. U. Nr 18, poz. 91).

W badanym okresie na zlecenie podmiotów gospodarczych lub w ramach projektów dofinansowanych przez NCBiR Instytut realizował 268 prac obejmujących przystosowanie wyników badań naukowych i prac rozwojowych do potrzeb praktyki. Przykładami takich prac były m.in.:

- 1/ Określenie możliwości i skutków utylizacji żużla poolowiowego z pieców Doerschla w procesie konwertowania kamienia miedziowego w Oddziale KGHM Polska Miedź S.A. w Legnicy – próby przemysłowe (2010 r.),
- 2/ Opracowanie nowej technologii wytwarzania typoszeregu modyfikowanych stopów ołowiu w warunkach „Baterpol” spółki z o. o. (2011 r.),
- 3/ Analiza technologiczna i energetyczna wariantów technologicznych węzła topienia złomów w Hucie Miedzi Legnica” (2012 r.),
- 4/ Opracowanie i wdrożenie technologii wytopu cynku w procesie Imperial Smelting z tlenkowych surowców wtórnych” – Huta Cynku „Miasteczko Śląskie” S.A. (2013 r.),
- 5/ Opracowanie hydrometalurgicznej metody usuwania ołowiu ze szlamów anodowych o podwyższonej zawartości tego pierwiastka – KGHM Polska Miedź S.A. (2014 r.).

(dowód: akta kontroli str. 375-377)

Według wyjaśnień Dyrektora, w związku z tym, że przystosowanie wyników prac do potrzeb praktyki jest procesem ciągłym i wieloletnim, Instytut nie określał stopnia realizacji tego obowiązku. Informacje z tego zakresu podawane były m.in. w sprawozdaniach dla Rady Naukowej, w których opisywano realizowane prace badawcze, projekty i wdrożenia. Tematy tych prac umożliwiały członkom Rady Naukowej ocenę stopnia przystosowania wyników realizowanych badań naukowych do potrzeb praktyki. Ponadto informacje takie przekazywane były w formie wskaźników rezultatu w sprawozdaniach końcowych z realizacji zadań i raportach rocznych po zakończeniu projektów strukturalnych.

(dowód: akta kontroli str. 356-361)

1.7. Wdrażanie wyników badań naukowych i prac rozwojowych

W działalności IMN o zakwalifikowaniu projektu do „badań naukowych” lub „prac rozwojowych” decydował zakres prac oraz przyjęte w art. 2 pkt 3 i pkt 4 ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o *zasadach finansowania nauk*⁵¹ definicje obu tych pojęć.

Dyrektor Instytutu wyjaśnił, że w codziennej praktyce IMN badania naukowe to: 1/oryginalne, twórcze rozwiązania, 2/badania prowadzone w skali laboratoryjnej, 3/badania mające na celu pozyskanie nowej wiedzy jak: badania struktury i mikrostruktury nowych materiałów, badanie parametrów termodynamicznych układów i procesów, badania anizotropii własności, także prace metodyczne, 4/prace, których poziom gotowości technologicznej (TRL) jest niższy lub równy III, według ww. rozporządzenia. Do prac rozwojowych prowadzonych w IMN zalicza się: 1/prace dotyczące opracowania lub modernizacji technologii, 2/prace, w których badania lub część badań wymagają realizacji w warunkach przemysłowych, 3/prace dotyczące modyfikacji własności materiałów np. poprzez operacje technologiczne, 4/opracowywanie prototypów, instalacji pilotowych i demonstracyjnych, 5/prace, których poziom gotowości technologicznej (TRL) jest większy lub równy IV.

Dyrektor wyjaśnił ponadto, że działanie wymagające zaangażowania i efektywnego wykorzystania potencjału naukowego, np. do poznania i zbadania nowego zjawiska, opracowania nowej metodyki badawczej, nowego rozwiązania techniczno-inżynierskiego, technologicznego, metody syntezy materiału o określonych właściwościach, czy opracowania, zaprojektowania modelu – „demonstratora technologii” itp., prowadzące do efektu twórczego pracy kwalifikowane jest do badań

⁵¹ Dz. U. z 2014 r. poz. 1620.

naukowych, czy prac rozwojowych. Natomiast działanie będące pracą powtarzalną, tzn. pomimo tego, że wymaga wiedzy fachowej, czy umiejętności obsługi wysokospecjalistycznej aparatury naukowo-badawczej, ale prowadzone jest na podstawie określonych standardów/procedur/wymagań w sposób zestandaryzowany i powtarzalny, jest zaliczane do usług o charakterze komercyjnym. Prace o charakterze badań naukowych z definicji nie są bezpośrednio przydatne do prowadzenia działalności komercyjnej, gdyż wymagają dla ich wdrożenia realizacji odpowiedniej pracy rozwojowej, głównie z racji przeniesienia skali laboratoryjnej na skalę przemysłową.

(dowód: akta kontroli str. 356-361)

Prowadzenie czynności związanych z wdrożeniami przypisano specjalistce zatrudnionej w Dziale Koordynacji i Planowania Badań w wymiarze ½ etatu. W badanym okresie IMN zaliczał do wdrożeń następujące sytuacje:

- sprzedaż wyników badań w celu wprowadzenia ich do działalności gospodarczej przedsiębiorcy pośrednio lub bezpośrednio,
- udzielenie licencji na wyniki prac badawczo-rozwojowych,
- przeniesienie praw własności intelektualnej,
- wprowadzenie wyników badań do działalności gospodarczej własnej lub przedsiębiorcy,
- praktyczne zastosowanie wyników projektu w różnych obszarach życia społeczno-gospodarczego.

(dowód: akta kontroli str. 356-361, 371-372)

Powyższe zasady kwalifikowania wdrożeń i odróżniania ich od działalności komercyjnej Instytutu nie zostały zaakceptowane przez Radę Naukową Instytutu w formie pisemnej.

Badaniem kontrolnym objęto wdrożenia wykazane w ankiecie za lata 2009-2012, tj. 36 wyników badań naukowych lub prac rozwojowych wdrożonych przez inne podmioty. W punkcie 19 ankiety podano nazwy podmiotów gospodarczych, na zlecenie których realizowano wdrożone prace, tytuł przedsięwzięcia, kwotę przychodów uzyskanych w podmiocie wdrażającym w wyniku wdrożenia oraz opis efektów rzeczowych. W wyniku badania losowo wybranych kart wdrożenia nie stwierdzono, by do ww. wdrożeń zostały zakwalifikowane prace rutynowe, nie stanowiące wyniku badań naukowych i prac rozwojowych.

(dowód: akta kontroli str. 394-396)

Opatentowane wynalazki Instytutu zostały wdrożone w siedmiu przypadkach, kolejne cztery wdrożenia dotyczyły wynalazków zgłoszonych do opatentowania⁵². Stanowiło to 17,7% z 62 uzyskanych w kontrolowanym okresie patentów. Praktyczne zastosowanie znalazły również dwa chronione wzory użytkowe oraz jeden wzór przemysłowy. Dyrektor wyjaśnił, że wdrożenia te przyniosły wielomilionowe efekty ekonomiczne oraz wiązały się z zastosowaniem unikalnych, innowacyjnych rozwiązań w skali światowej, jak np. technologia produkcji renu.

(dowód: akta kontroli str. 429, 508-509)

W latach 2010-2014 IMN zawarł 44 umowy na udzielenie licencji. Na ich podstawie Instytut uzyskał przychody w wysokości 2 614,9 tys. zł, z tego w kolejnych latach 2010-2013 r.: 1 690,3 tys. zł, 94 tys. zł, 598 tys. zł, 232,6 tys. zł.

Z ww. 44 umów, 42 (95%) zostały zawarte z INNOVATOR, i jedna umowa – w 2011 r. z CBJ spółką z o. o. w Lubinie. Ponadto w 2014 r. zawarta została umowa, na podstawie której udzielono nieodpłatnie na okres 20 lat licencji na produkcję

⁵² Wdrożenia opatentowanych wynalazków miały miejsce w ZGH Bolesław S.A., KGHM Ecoren S.A., INMET spółka z o. o. oraz w Oddziale IMN w Legnicy.

baterii BTR-06 i BTR-07 na rzecz resortu obrony narodowej dla grupy kapitałowej „Bumar Amunicja”.

W sprawie przyczyn podpisania ww. umów Sekretarz Instytutu wyjaśniła, że działalność instytutów badawczych ukierunkowana jest na zastosowanie wyników badań w praktyce, a licencja jest jedną z podstawowych form komercjalizacji wyników prac badawczych i rozwojowych. Umożliwia podmiotom gospodarczym korzystanie w sposób legalny z wyników badań naukowych i rozwiązań chronionych opracowanych przez Instytut, a Instytutowi zapewnia wynikające z tego tytułu korzyści.

(dowód: akta kontroli str. 490-492, 498-500)

Analizą objęto dokumentację dwóch wdrożeń o najwyższej wartości⁵³, wykazanych w ankiecie za lata 2009-2012 przekazanej przez Instytut do Komitetu Ewaluacji Jednostek Naukowych. Jak ustalono, prace zostały wykonane na podstawie podpisanych umów i potwierdzone protokołami zdawczo-odbiorczymi wykonanych zadań. Podmioty wdrażające potwierdziły karty wdrożenia, podając przychody uzyskane ze sprzedaży nowego produktu.

(dowód: akta kontroli str. 535)

Przychody Instytutu uzyskane z wdrożeń dokonanych w kontrolowanym okresie wyniosły łącznie 134 953,7 tys. zł, z tego w 2010 r. – 5 651,2 tys. zł, w 2011 r. – 40 097 tys. zł, w 2012 r. – 32 297,6 tys. zł, w 2013 r. – 34 753,2 tys. zł i w 2014 r. (do 31 sierpnia) – 22 154,7 tys. zł. Przychody te w kolejnych latach stanowiły odpowiednio: 4,2%, 32,1%, 25,5%, 29,5% i 33,4% przychodów ogółem. Dynamika przychodów z wdrożeń w ujęciu rok do roku kształtowała się następująco: 709,5% – w 2011 r., 80,5% – w 2012 r., 107,6% – w 2013 r. Wycenione przez Instytut wyniki wdrożonych badań, wyniosły łącznie 137 312 tys. zł, z tego w kolejnych latach odpowiednio: 9 793,8 tys. zł, 38 589 tys. zł, 29 611 tys. zł, 41 506,7 tys. zł i 17 811,5 tys. zł.

(dowód: akta kontroli str. 390)

Zarządzeniem nr 21/92 z 17 grudnia 1992 r. ówczesny Dyrektor Instytutu wprowadził w życie regulamin tworzenia funduszu wdrożeniowego oraz trybu ustalania i wypłat nagród wdrożeniowych z tego funduszu. Fundusz wdrożeniowy tworzony był ze środków przekazanych przez podmioty gospodarcze z tytułu osiągnięcia wymiernych efektów ekonomicznych wdrożenia wyników prac naukowo-badawczych i rozwojowych Instytutu. Podmioty gospodarcze przekazywały środki na podstawie podpisanych z Instytutem umów. Środki funduszu przeznaczone były na nagrody indywidualne dla autorów/współautorów wdrożonych rozwiązań oraz osób bezpośrednio współpracujących przy realizacji pracy badawczej i jej wdrożeniu (85%) oraz dla pozostałych pracowników Instytutu (15%). Wniosek w sprawie przyznania nagrody wraz z wykazem pracowników i procentowym podziałem nagrody przygotowywał kierownik zespołu autorsko-wdrożeniowego, w zależności m.in. od wkładu pracy, jej efektywności, wpływu na terminowość i jakość opracowania.

(dowód: akta kontroli str. 383-389)

⁵³ 1/W KGHM Ecoren S.A. – Współudział w rozruchu technologicznym i eksploatacji wstępnej instalacji do pozyskiwania eluatów renowych ze ścieku przemysłowego kwaśnego HMG I, 2/Opracowanie nowej technologii wytwarzania typoszeregu modyfikowanych stopów ołowiu w warunkach Baterpol spółki z o. o. z przeznaczeniem do produkcji akumulatorów.

W 2010 r. z funduszu wdrożeń wypłacono nagrody w kwocie 115,1 tys. zł z tytułu wdrożenia wyników trzech nw. prac badawczo-rozwojowych:

- 1/ Badania emisji pyłowo-gazowej z pieców anodowych w HM Głogów – 85,9 tys. zł,
- 2/ Wdrożenie technologii odzysku renu z kwasów płuczących gazy pieca zawiesinowego (KGHM ECOREN S.A.) – 18,6 tys. zł,
- 3/ Optymalizacja zużycia węgla sodowego w procesie produkcji ołowiu w HM Głogów – 10,6 tys. zł.

Na podstawie list płac dotyczących wypłaty ww. nagród stwierdzono, że środki z funduszu wdrożeń wydatkowano zgodnie z regulaminem, a kwoty nagród indywidualnych dla członków zespołu autorsko-wdrożeniowego naliczono prawidłowo. Stan środków funduszu wdrożeń na dzień 31 grudnia 2010 r. wynosił 19,7 tys. zł i do zakończenia kontroli nie uległ zmianie. W latach 2011-2014 (do 31 sierpnia) przedsiębiorcy nie podpisywali z Instytutem umów, o których mowa w art. 19 ust. 2 pkt 3 ustawy o instytutach badawczych.

(dowód: akta kontroli str. 383-389, 391-393)

1.8. Ochrona prawna wyników badań

W latach 2010-2014 (do 31 sierpnia) Instytut zgłosił do opatentowania 117 wynalazków, przy czym w przypadku dwóch wynalazków były to zgłoszenia zagraniczne⁵⁴. Liczba zgłoszeń krajowych (115) w kolejnych latach wyniosła odpowiednio: 12, 25, 36, 23 i 19. W kontrolowanym okresie Instytut uzyskał 60 patentów (51%), w tym dwa patenty zagraniczne (100%). Liczba udzielonych patentów krajowych w kolejnych latach wyniosła: 9, 32, 2, 14 i 3. Patenty zagraniczne zostały udzielone przez Europejski Urząd Patentowy w Monachium. Wydatki Instytutu poniesione w kontrolowanym okresie na zgłoszenie wynalazków wyniosły 261,9 tys. zł, w tym 72,2 tys. zł na dwa zgłoszenia zagraniczne. Najwyższe wydatki na zgłoszenie wynalazków poniesiono w latach 2012-2013, odpowiednio: 61,9 tys. zł i 62,8 tys. zł.

Sekretarz Instytutu wyjaśniła, że ilość zgłoszeń patentowych zależy od charakteru realizowanych projektów badawczych. W 2012 r. Instytut realizował najwięcej projektów rozwojowych, finansowanych zarówno z funduszy strukturalnych, jak i ze środków MNiSW/NCBiR, w których prace były zaawansowane lub finalizowane (siedem projektów badawczo-rozwojowych, jedna inicjatywa, 59 zadań w projektach strukturalnych). Projekty rozwojowe, podlegające rozporządzeniu MNiSW z dnia 18 lutego 2008 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania oraz rozliczania środków finansowych na naukę przeznaczonych na finansowanie projektów rozwojowych⁵⁵, ze względu na swą formułę (badania stosowane lub prace rozwojowe ukierunkowane na zastosowanie w praktyce) sprzyjały tworzeniu rozwiązań posiadających zdolność patentową. W 2013 r. ilość zgłoszeń patentowych zmalała, gdyż zakończyły się projekty badawczo-rozwojowe i 17 zadań z projektów strukturalnych, a rozpoczęły się nowe prace, z kolei osiem zgłoszeń patentowych w 2014 r. jest wynikiem kończącego się projektu strukturalnego „Zamat”. Rokrocznie zgłaszane do ochrony są rozwiązania powstałe w wyniku realizacji prac statutowych. Dodała ponadto, że ilość udzielonych patentów zależy od ilości zgłoszeń patentowych dokonanych przez Instytut i długości postępowania w przedmiocie przyznania patentu, jakie prowadzi Urząd Patentowy. Przykładowo 14 patentów udzielonych w 2013 r. objęło zgłoszenia do Urzędu Patentowego z lat 2008-2011 (odpowiednio: sześć, jedno, sześć i jedno), a 32 patenty udzielone w 2011 r. -

⁵⁴ Po jednym zgłoszeniu w 2010 r. i 2012 r.

⁵⁵ Dz. U. Nr 38, poz. 216.

zgłoszenia z lat 2004-2009 (w kolejnych latach: jedno, osiem, sześć, dwanaście, cztery i jedno).

(dowód: akta kontroli str. 429, 498-500)

Dyrektor Instytutu wyjaśnił, że przeszkodą w staraniach o większą liczbę patentów europejskich jest koszt ich uzyskania, który kształtuje się na poziomie ok. 100 tys. zł. IMN uzyskał dwa granty w ramach środków POIG na sfinansowanie kosztów takiego postępowania: jeden z nich zaowocował już przyznaniem patentu europejskiego (PL/EP 2333895), drugi jest w fazie rozpatrywania.

Dyrektor podkreślił, że IMN stale podejmuje wysiłki, aby zwiększać liczbę zgłoszeń wynalazczych, czego wyrazem jest coroczny konkurs Dyrektora na najlepsze wynalazki. Wielokrotnie jednak Instytut nie miał możliwości dokonania zgłoszeń patentowych i uzyskania patentów z uwagi na zapisy umów zawieranych z przedsiębiorstwami. Warunkiem podpisania tych umów było przekazanie zamawiającemu autorskich praw majątkowych do wyników prac badawczych, a w przypadku dokonania wynalazku – prawa zgłoszenia rozwiązania do Urzędu Patentowego. Decyzje o zgłoszeniu rozwiązania do Urzędu Patentowego zależały w związku z tym od przedsiębiorcy i przyjętej przez niego polityki zarządzania własnością intelektualną, a w przypadku prac na rzecz obronności i bezpieczeństwa państwa podlegały one odrębnym przepisom. Dyrektor wskazał również, że nie wszystkie wyniki badań spełniają wymagania stawiane wynalazkom przez ustawę z dnia 30 czerwca 2000 r. *Prawo własności przemysłowej*⁵⁶ i w takich wypadkach stanowią wiedzę „know-how” Instytutu.

(dowód: akta kontroli str. 429, 431-434)

W kontrolowanym okresie Instytut zgłosił do ochrony cztery wzory użytkowe, po jednym w latach 2010-2013⁵⁷ oraz w 2014 r. – jeden wzór przemysłowy na terytorium Unii Europejskiej. W 2011 r. uzyskano prawo ochronne na znak towarowy, w 2013 r. – prawo ochronne na wzór użytkowy oraz w 2014 r. prawo z rejestracji wzoru przemysłowego na terytorium UE.

(dowód: akta kontroli str. 429)

Według stanu na 31 sierpnia 2014 r. Instytut uregulował opłaty za przedłużenie okresu ochronnego⁵⁸:

- w siódmym roku dla 58 wynalazków, z tego dla sześciu patentów i praw udzielonych w 2008 r., 12 udzielonych w 2009 r., dziewięciu – w 2010 r. i 31 – w 2011 r.,
- w szóstym roku dla dziewięciu patentów i praw udzielonych w latach 2011-2013 (odpowiednio: jeden, dwa i sześć),
- w piątym roku dla 10 patentów i praw udzielonych w latach 2012-2014 (odpowiednio: jeden, siedem i dwa),
- w czwartym roku dla czterech patentów i praw udzielonych w latach 2013-2014 (odpowiednio: jeden i trzy),
- dla jednego patentu, udzielonego w 2013 r., trzyletni okres ochronny.

W przypadku uzyskanego w 2011 r. prawa ochronnego na znak towarowy Instytut opłacił ochronę na 10 lat.

Instytut posiadał również opłaconą ochronę zagraniczną w przypadku:

- patentu udzielonego za granicą w 2014 r. – w czwartym roku ochrony,
- patentu udzielonego za granicą w 2012 r. – w piątym roku ochrony,

⁵⁶ Dz. U. z 2013 r., poz. 1410.

⁵⁷ W 2014 r. – zgłoszenie zagraniczne.

⁵⁸ Powyżej trzech lat.

- zarejestrowanego w 2014 r. wzoru przemysłowego na terytorium Unii Europejskiej – w piątym roku ochrony.

(dowód: akta kontroli str. 430)

Instytut zawarł z innymi podmiotami, w tym prowadzącymi działalność gospodarczą, 76 umów o łącznej wartości 16 129,3 tys. zł na wykonanie badań i prac rozwojowych, w wyniku których nastąpiło przeniesienie 100% autorskich praw majątkowych na rzecz podmiotów zamawiających. Ponadto kontrolowana jednostka, na podstawie 27 umów o łącznej wartości 1 975,9 tys. zł, przeniosła na podmioty trzecie 50-70% autorskich praw majątkowych. Dyrektor Instytutu wyjaśnił, że *realizacja umów przyczyniła się do rozwoju specjalności naukowych Instytutu i kompetencji pracowników, spowodowała, że Instytut jest obecny na rynku oraz poszerza zasoby wiedzy o rezultaty niepodlegające ochronie patentowej, ale wartościowe z naukowego i gospodarczego punktu widzenia. Niepodpisanie takich umów pozbawiłoby Instytut możliwości wykonywania określonych prac badawczych, tym samym realizacji zadań ustawowych i w konsekwencji powodowałoby utratę przychodów. Instytut akceptuje warunki rynkowe dyktowane przez przedsiębiorstwa, które płacąc za wykonanie prac, chcą być stuprocentowym właścicielem wyników badań, uważając, że zapewnia im to konkurencyjną pozycję na rynku.*

(dowód: akta kontroli str. 431, 508-509, 520-534)

Pracownikom Instytutu przyznawano prawa majątkowe do wyników badań. Zarządzeniem Dyrektora nr 4/2009 z 19 stycznia 2009 r. wprowadzono w życie regulamin korzystania z wyników pracy intelektualnej powstałych w IMN. W regulaminie zdefiniowano pojęcia m.in.: projekt wynalazczy⁵⁹, wyniki pracy intelektualnej⁶⁰, pracownicze wyniki pracy intelektualnej⁶¹ oraz określono zasady korzystania przez IMN z projektów wynalazczych. Zgodnie z § 6 pkt 4 regulaminu korzyści uzyskane przez IMN z tytułu korzystania z projektów wynalazczych dzielone są: na wynagrodzenia dla twórców w wysokości 20%, płatne w ciągu dwóch miesięcy po zakończeniu każdego roku korzystania z projektu, pozostałe 80% stanowi dochody IMN. W przypadku projektów wynalazczych, na które nie uzyskano ochrony prawnej, podział korzyści ogranicza się do pierwszych pięciu lat korzystania. Ponadto, po uzyskaniu potwierdzenia zgłoszenia w Urzędzie Patentowym, pełnomocnik twórców może wystąpić do Dyrektora IMN z wnioskiem o przyznanie jednorazowej nagrody za opracowanie zgłoszenia (§ 6 pkt 7 regulaminu).

(dowód: akta kontroli str. 510-519)

Na podstawie ww. regulaminu w latach 2010-2014 (do 31 sierpnia) wypłacono twórcom 967,4 tys. zł z tytułu efektów ekonomicznych uzyskanych w wyniku wdrożenia pięciu projektów realizowanych przez Oddział IMN w Legnicy⁶²: 93,2 tys. zł – w 2010 r., 174,5 tys. zł – w 2011 r., 217,9 tys. zł – w 2012 r., 155,9 tys. zł – w 2013 r. i 325,9 tys. zł do dnia 31 sierpnia 2014 r. Za dokonane zgłoszenia w Urzędzie Patentowym wypłacono ponadto 77 tys. zł (po tysiąc zł za

⁵⁹ Wynalazek, wzór użytkowy, wzór przemysłowy w rozumieniu ustawy *Prawo własności przemysłowej*.

⁶⁰ Utwory naukowe w rozumieniu ustawy *o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, projekty wynalazcze w rozumieniu ustawy *Prawo własności przemysłowej*, inne wyniki pracy intelektualnej, które nie stanowią przedmiotu praw wyłącznych.

⁶¹ Wyniki pracy intelektualnej stworzone w trakcie wykonywania obowiązków ze stosunku pracy lub innych obowiązków służbowych.

⁶² 1/ Sposób odzysku platynowców i innych metali z roztworów odpadowych (519,9 tys. zł od 2010 r.), 2/ Sposób odzyskiwania ołowiu z przemysłowych odpadów metali nieżelaznych (207,2 tys. zł), 3/ Piec metalurgiczny obrotowo-wahadłowy (113 tys. zł), 4/ Piec metalurgiczny do utleniania metali nieżelaznych i ich stopów (62,7 tys. zł), 5/ Sposób odzyskiwania wolframu z odpadowych złomów zawierających miedź (64,6 tys. zł).

każde zgłoszenie do podziału pomiędzy twórców), z tego w kolejnych latach: 8 tys. zł, 5 tys. zł, 31 tys. zł, 17 tys. zł i 16 tys. zł. Ww. wypłaty dla twórców z tytułu korzystania z wyników pracy intelektualnej zostały dokonane na rzecz twórców uczestniczących w realizacji projektów.

(dowód: akta kontroli str. 536-537)

1.9. Centra naukowo-przemysłowe oraz spółki kapitałowe

W kontrolowanym okresie IMN posiadał 100% udziałów w spółce INNOVATOR oraz w okresie od 1 września 2010 r. do dnia 5 listopada 2012 r. – 100% udziałów w Zakładzie Przetwórstwa Metali „INMET” spółce z o.o.⁶³. Siedziby obu spółek mieściły się w Gliwicach, przy ul. Sowińskiego 5.

Spółka INNOVATOR została zarejestrowana w KRS w dniu 19 września 1997 r. IMN zawiadomił MG o zamiarze zawiązania spółki pismem z dnia 4 czerwca 1997 r. Przedmiot działalności spółki obejmował m.in.: przerób, produkcję, handel detaliczny i hurtowy (krajowy i zagraniczny) surowców, surowców wtórnych, wyrobów i półwyrobów z metali nieżelaznych i ich stopów, srebra, metali szlachetnych i ich stopów, pokrywanie metalami nieżelaznymi, szlachetnymi i srebrem półwyrobów i wyrobów z metali. W kontrolowanym okresie kapitał zakładowy spółki wynosił 2 475 tys. zł i składał się z 1 980 udziałów o wartości nominalnej 1 250 zł każdy, a celem spółki była komercjalizacja wyników badań naukowych IMN oraz prowadzenie działań z zakresu transferu technologii i promocji nauki.

(dowód: akta kontroli str. 273-278)

Spółka INMET została zarejestrowana w KRS w dniu 30 listopada 2010 r. Na utworzenie spółki i objęcie w niej 100% udziałów IMN uzyskał zgodę MG⁶⁴, ponadto na dokonanie czynności prawnej w zakresie rozporządzenia składnikami aktywów trwałych o wartości rynkowej przekraczającej równowartość kwoty 50 tys. euro – zgodę Ministra Skarbu Państwa⁶⁵. Zgodnie z aktem założycielskim spółki z dnia 1 września 2010 r. celem spółki była komercjalizacja wyników badań naukowych IMN oraz prowadzenie działań w zakresie transferu technologii i promocji nauki. Przedmiotem działalności spółki była działalność gospodarcza obejmująca m.in. produkcję metali szlachetnych, ołowiu, cynku, cyny, miedzi i pozostałych metali nieżelaznych oraz badania naukowe i prace rozwojowe w dziedzinie pozostałych nauk przyrodniczych i technicznych. Kapitał zakładowy spółki wynosił 15 400 tys. zł i składał się z 15 400 udziałów o wartości nominalnej 1 tys. zł każdy. Stosownie do treści art. 17 ust. 7 ustawy o *instytutach badawczych* IMN uzyskał zgodę MG na głosowanie za przyjęciem uchwał na Zwyczajnym Walnym Zgromadzeniu w dniu 26 kwietnia 2012 r., po zakończeniu pierwszego roku działalności spółki.

(dowód: akta kontroli str. 279-289, 290)

W 2012 r. IMN uzyskał wymagane zgody MG i Ministra Skarbu Państwa na sprzedaż udziałów w spółce INMET. W uzasadnieniu wniosku skierowanego do MG⁶⁶ o wyrażenie zgody na podjęcie działań zmierzających do zbycia 100% udziałów w kapitale zakładowym spółki INMET podano m.in., że: INMET jest producentem wyrobów o niskim stopniu przetworzenia (73% wartości sprzedaży stanowią lutowia), a wprowadzenie nowych, wyżej zaawansowanych asortymentów produkcji wymaga nakładów inwestycyjnych oraz pozyskania rynków w skali globalnej; z zamiarem nabycia spółki zwróciła się działająca w USA firma LM Inc.,

⁶³ Dalej: INMET.

⁶⁴ Pismo z dnia 5 marca 2010 r.

⁶⁵ Pismo z dnia 10 czerwca 2010 r.

⁶⁶ Pismo z dnia 21 lutego 2012 r. oraz kolejnym z dnia 4 października 2012 r. w sprawie wyrażenia zgody na sprzedaż udziałów.

wchodząca w skład grupy H&H, głównego odbiorcy wyrobów INMET-u; grupa H&H deklaruje zamiar przekształcenia spółki INMET w centrum produkcji lutowii w Europie. Dyrektor Departamentu Jednostek Nadzorowanych i Podległych Ministerstwa Gospodarki poinformował, iż MG nie wnosi zastrzeżeń do przedmiotowego wniosku i wyraża zgodę na głosowanie za przyjęciem proponowanej uchwały na Nadzwyczajnym Walnym Zgromadzeniu Wspólników INMET⁶⁷. W dniu 8 października 2012 r. IMN uzyskał zgodę Ministra Skarbu Państwa na sprzedaż 15 400 udziałów w spółce INMET za cenę 16 243 tys. zł na rzecz H&H. Umowa sprzedaży udziałów została podpisana w obecności notariusza 5 listopada 2012 r.

(dowód: akta kontroli str. 291-305)

W trakcie kontroli ustalono, że spółka LM Inc. nie kontynuowała współpracy z IMN w zakresie komercjalizacji badań naukowych oraz działań w zakresie transferu technologii i promocji nauki.

Dyrektor Instytutu wyjaśnił, że do połowy 2014 r., z racji trwającej reorganizacji w firmie LM, IMN nie uzyskał informacji o planach rozwojowych firmy. Bieżące kontakty z firmą od 2012 r. obejmowały świadczenie usług analitycznych dla firmy LM oraz świadczenie wzajemnych usług badawczo-technicznych. IMN prowadził z własnej inicjatywy prace dotyczące nowej technologii nanokompozytów stykowych w ramach projektu europejskiego NANOMINING, z zamierzeniem wdrożenia ich w firmie LM. Plany rozwojowe firmy zostały przedstawione IMN na spotkaniu w czerwcu br., na którym IMN przekazał kierownictwu firmy LM ofertę dotyczącą w/w technologii oraz przekazał do weryfikacji umowę o współpracy, podpisaną przed sprzedażą ZPM INMET. Przedmiotowa umowa jest analizowana obecnie przez Zarząd firmy LM. W związku z zainteresowaniem firmy LM nowymi lutowiami na bazie cynku i aluminium Instytut uruchomił w bieżącym roku odpowiedni projekt, finansowany ze środków własnych. W listopadzie miało miejsce kolejne spotkanie z kierownictwem LM, na którym powtórzyliśmy nasze propozycje i poinformowaliśmy o podjętych działaniach w zakresie nowych lutowii.

(dowód: akta kontroli str. 441, 488-489)

W związku z funkcjonowaniem ww. spółek kapitałowych IMN uzyskał ogółem 26 684 tys. zł przychodów, z tego: 17 826,8 tys. zł⁶⁸ w latach 2010-2014 (do 31 sierpnia 2014 r.) z tytułu współpracy ze spółką INNOVATOR oraz 8 857,2 tys. zł⁶⁹ w okresie od 1 września 2010 r. do 31 października 2012 r. na transakcjach ze spółką INMET. W latach 2010-2013 IMN uzyskał 2 641,8 tys. zł (15% przychodów) ze sprzedaży licencji na rzecz spółki INNOVATOR oraz 13 341,2 tys. zł z tytułu realizacji usług związanych z licencjami wdrażanymi u przedsiębiorców (75% przychodów). Z kolei głównym źródłem przychodów od spółki INMET była dzierżawa mienia oraz związane z nią refakturowanie zużytych mediów i kosztów ochrony. Wartość tych usług wyniosła łącznie 4 076 tys. zł (46% przychodów).

(dowód: akta kontroli str. 306-311)

W kontrolowanym okresie IMN posiadał ponadto:

- 1/ jeden udział o wartości nominalnej 3 tys. zł w kapitale zakładowym Polskiego Centrum Promocji Miedzi spółka z o. o. (2,86%) - od 1995 r.,
- 2/ 1 091 376 akcji o wartości nominalnej 10,9 tys. zł w kapitale zakładowym Walcowni Metali Nieżelaznych „Łabędy” S.A. (0,022%) - od 1996 r.,
- 3/ 10 akcji o wartości nominalnej 9,25 tys. zł w kapitale zakładowym Stoczni Gdynia S.A. (0,001%) - od 1995 r.,

⁶⁷ Pismem z dnia 28 lutego 2012 r. oraz z dnia 8 października 2012 r.

⁶⁸ W tym 300 tys. zł dywidendy w 2013 r.

⁶⁹ W tym 3 729,7 tys. zł zysku na sprzedaży udziałów.

4/ 1 092 akcji o wartości nominalnej 10,9 tys. zł w kapitale zakładowym Zakładów Włókien Chemicznych „Wistom” S.A. w upadłości (0,018%) - od 1996 r.,
5/ 2 214 akcji o wartości nominalnej 22,1 tys. zł w kapitale zakładowym Zakładów Metalurgicznych „Skawina” S.A. w likwidacji - od 1999 r.

(dowód: akta kontroli str. 271-272)

Dyrektor Instytutu wyjaśnił, że IMN objął akcje w spółce Polskie Centrum Promocji Miedzi S.A. (poz. 1) mając na uwadze zakres jej działalności i przewidywane dla działalności Instytutu korzyści w zakresie działań na rzecz rozwoju i rozszerzenia zastosowań miedzi i jej stopów, tworzenia i umacniania więzi kooperacyjnych na rynku, wzbogacania asortymentów i zwiększania popytu na produkty zawierające miedź i jej stopy. Akcje/udziały wymienione w poz. 2-5 zostały nabyte w zamian za przysługujące wierzytelności. Próby zbycia ww. akcji/udziałów nie powiodły się albo z uwagi na brak nabywców⁷⁰, albo ze względu na niekorzystną sytuację finansową.

(dowód: akta kontroli str. 306-311)

W kontrolowanym okresie IMN nie współpracował z innymi podmiotami w ramach centrów naukowo-przemysłowych. Według Dyrektora IMN centra nie są atrakcyjną formą współpracy dla przedsiębiorstw, wymagają rozbudowanej struktury organizacyjno-prawnej i zapewnienia finansowania. Natomiast preferowaną formą współpracy zarówno ze strony IMN, jak i przedsiębiorstw, są konsorcja naukowe, klastry i platformy technologiczne, które podobnie jak centra naukowo-przemysłowe mogą być beneficjentami konkursów ogłaszanych przez NCBiR. IMN współpracuje z innymi podmiotami w ramach konsorcjów⁷¹, platform⁷² i klastrów⁷³.

(dowód: akta kontroli str. 306-311)

1.10. Działalność komercyjna IMN

W kontrolowanym okresie Instytut zrealizował 22 577 usług na rzecz podmiotów zewnętrznych. Liczba zafakturowanych usług w kolejnych latach wynosiła: 4 507, 4 720, 4 612, 5 103 i 3 635. Łączna wartość zrealizowanych usług netto wyniosła 349 908,8 tys. zł, w poszczególnych latach odpowiednio: 83 841,1 tys. zł, 71 131,6 tys. zł, 73 292 tys. zł, 73 291,5 tys. zł i 48 352,6 tys. zł. Udział przychodów z usług komercyjnych w przychodach ogółem w latach 2010-2013 kształtował się na poziomie 57-63%, natomiast w 2014 r. (do 31 sierpnia) wyniósł 74%. Na realizacji usług komercyjnych w latach 2010-2014 Instytut uzyskał dodatnie wyniki finansowe: 1 939,7 tys. zł, 6 068,9 tys. zł, 4 379,4 tys. zł, 5 277,5 tys. zł i 3 902,9 tys. zł, pomimo że część tych usług zakończyła się stratą. Wyniki ujemne uzyskano m.in. na niektórych usługach o charakterze produkcyjnym, na badaniu akumulatorów lotniczych oraz na usługach polegających na analizie składu chemicznego. Liczba usług zakończonych stratą i wysokość tych strat w kolejnych latach była następująca: 76 usług – 451,2 tys. zł straty, 34 usługi – 167,1 tys. zł straty, 54 usługi – 167,7 tys. zł straty, 33 usługi – 83,2 tys. zł straty oraz 28 usług – 30,2 tys. zł straty. Usługi zakończone wynikiem ujemnym stanowiły 1% liczby wykonanych usług, a poniesione na ich realizacji straty wyniosły łącznie 899,4 tys. zł, tj. 0,26% przychodów z usług komercyjnych w badanym okresie.

(dowód: akta kontroli str. 438, 501-507)

⁷⁰ W przypadku Walcowni Metali Nieżelaznych „Łabędy” S.A.

⁷¹ Np. konsorcjum w składzie IMN, Uniwersytet Śląski, Centrum Materiałów Polimerowych i Węglowych PAN, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Syntal Chemicals spółka z o.o., realizujące projekt PBS „Innowacyjne materiały i nanomateriały z polskich źródeł reny i metali szlachetnych dla katalizy, farmacji i organicznej elektroniki”.

⁷² Np. Polska Platforma Technologiczna Metali Nieżelaznych, European Technology Platform on Sustainable Mineral Resources.

⁷³ Śląski Klaster NANO, Klaster Transportowy, Klaster Automotive, Klaster Górnośląska Grupa Doradcza, Klaster Gospodarki Odpadowej i Recyklingu.

Dyrektor Instytutu wyjaśnił, że jedną z przyczyn strat na zleceniach komercyjnych są koszty amortyzacji aparatury i budynków sfinansowane z dotacji MNiSW, które zwiększają stratę z działalności podstawowej i jednocześnie są zyskiem w pozostałej działalności operacyjnej. Per saldo nie wpływa to na wynik finansowy Instytutu. Ponadto część kosztów poniesionych w zleceniach zakończonych stratą stanowią koszty stałe Instytutu (wynagrodzenia z pochodnymi oraz koszty utrzymania), które rozliczono w usługach komercyjnych, co pozwoliło na częściowe ich pokrycie. Przyczyną strat w przypadku niektórych usług realizowanych przez Oddział IMN w Poznaniu były m.in. rezygnacja zamawiającego z części wykonanych prac, koszty okresowych prób kontrolnych koniecznych do poniesienia w każdym roku produkcji akumulatorów lotniczych, działania o charakterze marketingowym skierowane do głównego odbiorcy akumulatorów lotniczych (MON). Według Dyrektora Instytut jest zainteresowany rozwojem usług komercyjnych, świadczonych na zlecenia podmiotów gospodarczych z uwagi m.in. na: perspektywy wejścia na rynek z nowym wyrobem w ramach małotonażowej produkcji specjalistycznej, perspektywy pozyskania nowego klienta i następnych, większych wartościowo zleceń i promocji możliwości badawczo-usługowych IMN.

(dowód: akta kontroli str. 431, 508-509)

IMN jest właścicielem gruntów o powierzchni 137 142,29 m² oraz budynków o powierzchni 43 562,76 m². Ponadto na podstawie umów zawartych z Miastem Legnica oraz KGHM „Polska Miedź” S.A. Instytut dzierżawi grunty o powierzchni 40 810,6 m² oraz budynki o powierzchni 1 788,3 m².

Według stanu na 31 sierpnia 2014 r. Instytut oddał w dzierżawę lub najem podmiotom zewnętrznym grunty o łącznej powierzchni 46 699,24 m² (34% powierzchni posiadanych gruntów) oraz budynki o powierzchni 12 909,66 m² (29,6% powierzchni posiadanych budynków), w tym na potrzeby spółki INNOVATOR, kontynuującej współpracę w zakresie komercjalizacji badań naukowych Instytutu 4 469 m² gruntów i 1 924,76 m² powierzchni budynków.

W kontrolowanym okresie łączna powierzchnia oddanych w dzierżawę gruntów od 2010 r. zwiększyła się o 6 377,88 m² (z 40 321,36 m²), natomiast powierzchnia oddanych w dzierżawę budynków w porównaniu do 2010 r. zmniejszyła się o 3 759,21 m² (z 16 668,87 m²). Spółki INNOVATOR i INMET w latach 2010-2012 dzierżawiły od Instytutu 11 308,50 m² gruntów (8,2% powierzchni posiadanych gruntów) i 8 910,26 m² powierzchni budynków (20,8%).

(dowód: akta kontroli str. 439-440)

Przychody z tytułu dzierżawy i najmu majątku trwałego i ruchomego w kolejnych latach wyniosły: 1 305,3 tys. zł, 1 846,3 tys. zł, 1 806,1 tys. zł, 1 613,8 tys. zł i 1 012,8 tys. zł w 2014 r. (do 31 sierpnia). Przychody związane z refakturowaniem zużytych mediów wyniosły odpowiednio: 663,3 tys. zł, 1 480,1 tys. zł, 1 379,2 tys. zł, 1 427,7 tys. zł i 970,7 tys. zł w 2014 r. Łączne przychody Instytutu związane z wynajmowaniem i dzierżawą majątku w kontrolowanym okresie wyniosły 13 505,3 tys. zł, co stanowiło 2,4% ogółu przychodów w latach 2010-2014 (571 053,7 tys. zł).

(dowód: akta kontroli str. 566-567)

W kontrolowanym okresie Instytut nie posiadał uprawnień homologacyjnych, a tylko Oddział IMN w Poznaniu posiadał uprawnienia certyfikacyjne. Usługi badawcze w tym zakresie, które wykonywano według znanych i publikowanych procedur oraz dokumentów normatywnych, były kwalifikowane do działalności o charakterze komercyjnym. Ceny na usługi naukowo-badawcze Instytutu ustalane były w oparciu o ocenę ich pracochłonności. Każdy zakład badawczy posiadał informację o średniej cenie roboczogodziny, aktualizowaną na bieżąco. Do ceny ofertowej doliczane były

ponadto koszty niezbędnych materiałów, usług obcych, delegacji, zakupu/amortyzacji aparatury, koszty pośrednie oraz narzut zysku. Przed zawarciem umowy ceny ofertowe były przedmiotem negocjacji z klientem. Zakłady posiadały ponadto zatwierdzone przez kierowników cenniki usług obejmujące usługi leżące w kompetencjach i możliwościach danego zakładu. Cena danej usługi w cenniku uwzględniała m.in.: pracochłonność i czasochłonność: przygotowania próbek do pomiarów, pomiaru, opracowania oraz interpretacji wyników badań i sporządzenia raportu z badań. Do ceny usługi wliczano dodatkowo: koszty amortyzacji urządzenia pomiarowego, narzut kosztów pośrednich oraz zysk.

(dowód: akta kontroli str. 431-434)

W badanym okresie Instytut uczestniczył w realizacji 16 projektów prowadzonych przez inne jednostki badawcze w kraju i zagranicą⁷⁴. Całkowita wartość tych projektów wynosiła 156 587,8 tys. zł. Do 31 sierpnia 2014 r. koszty realizacji projektów poniesione przez Instytut wyniosły 15 333,3 tys. zł i częściowo zostały pokryte z dofinansowania w kwocie 11 757,5 tys. zł oraz z dotacji statutowej (amortyzacja) w kwocie 1 626,7 tys. zł. Wkład finansowy IMN wynosił 1 949,1 tys. zł, co stanowiło 12,7%. Dyrektor IMN wyjaśnił, że ze współpracy z innymi jednostkami badawczymi Instytut osiągnął m.in. następujące korzyści:

- podwyższanie kompetencji zawodowych pracowników zaangażowanych w realizację projektów,
- uczestnictwo we wspólnych patentach powstałych w wyniku realizacji projektu,
- uczestnictwo współautorów z IMN w publikacjach powstałych w wyniku realizacji projektu,
- zakup urządzeń badawczych przez IMN dla potrzeb realizacji projektu,
- rozwój dyscyplin naukowych, w których specjalizuje się Instytut,
- możliwość poznawania nowych rozwiązań technicznych i organizacyjnych oraz „najlepszych praktyk”,
- doskonalenie metodologii pracy,
- powstałe partnerstwa, co ułatwia inicjowanie przez IMN kolejnych projektów i budowę kompetentnych konsorcjów,
- wzmocnienie pozycji IMN w kraju i zagranicą,
- uczestnictwo w budowie krajowego potencjału wiedzy,
- udział w światowych konferencjach i sympozjach.

(dowód: akta kontroli str. 431-434, 435-437)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

Ocena częściowa

Najwyższa Izba Kontroli pozytywnie ocenia działalność kontrolowanej jednostki w zbadanym zakresie. Ocenę pozytywną w obszarze działalności naukowej i wdrożeniowej uzasadnia m.in. prawidłowe realizowanie przez Instytut zadań ustawowych i statutowych, utrzymująca się na stabilnym poziomie aktywność naukowa pracowników, wysoki udział pracowników prowadzących badania naukowe w ogólnej liczbie zatrudnionych (ok. 50%), a także skuteczność Instytutu w pozyskiwaniu środków finansowych na realizację prac badawczo-rozwojowych dla przedsiębiorców.

⁷⁴ M.in. projekty: PROMINE, NANOMINING, Wysokowydajna technologia wytwarzania taśm szybko schładzanych (...), Wykorzystanie innowacyjnych rozwiązań technologiczno-materiałowych w budowie pojazdów inwalidzkich.

2. Prawidłowość wydatkowania środków publicznych

2.1. Sytuacja finansowa IMN

Opis stanu
faktycznego

W kontrolowanym okresie sytuacja finansowa IMN była dobra. Wynik finansowy netto wynosił: 2 589,8 tys. zł w 2010 r., 5 942,3 tys. zł w 2011 r., 6 948,7 tys. zł w 2012 r., 1 743,8 tys. zł w 2013 r. i 2 482,0 tys. zł w I półroczu 2014 r. Wskaźniki zyskowności netto⁷⁵ w kolejnych latach kształtowały się na poziomie: 1,9%, 4,8%, 5,5%, 1,5% i 4,2% (odpowiednio). Wartości dodatnie pomiędzy 0,6% w 2011 r. do 4,0% w 2013 r. osiągnęły również wskaźniki produktywności aktywów⁷⁶. Wskaźniki ogólnego zadłużenia⁷⁷ mieściły się w przedziale od 29,9% do 33,9%, tj. na poziomie uważanym za bezpieczny. Zjawiskiem pozytywnym było obniżenie wartości zobowiązań wymagalnych do kwoty 93,3 tys. zł na koniec 2013 r. w porównaniu do stanu na 31 grudnia 2010 r. (1 506,5 tys. zł⁷⁸). W okresie objętym kontrolą wartość aktywów IMN zmniejszyła się o 28,5 tys. zł (od kwoty 161 550,1 tys. zł na koniec 2010 r. do 161 521,6 tys. zł na koniec 2013 r.). Wartość aktywów trwałych uległa obniżeniu z 83 727,2 tys. zł do 70 782,2 tys. zł, a ich udział na koniec 2013 r. stanowił 43,8%. Aktywa obrotowe, których wartość wzrosła z 77 822,9 tys. zł do 90 739,4 tys. zł, stanowiły 56,2% wartości aktywów ogółem. IMN dysponował własnym zasobem środków pieniężnych, który na koniec 2013 r. stanowił ok. 70% aktywów obrotowych.

(dowód: akta kontroli str. 139, 140-147)

Środki publiczne otrzymane przez IMN w latach 2011-2014 na podstawie art. 5 ustawy o zasadach finansowania nauki wyniosły łącznie 150 246 tys. zł, z tego: 42 911,2 tys. zł w 2011 r., 38 269,4 tys. zł w 2012 r., 33 950,6 tys. zł w 2013 r. i 35 114,8 tys. zł w 2014 r. Największy udział (49,9%) miały środki otrzymane na współfinansowanie projektów realizowanych w ramach PO IG⁷⁹ (pkt 8) w kwocie 74 914,8 tys. zł (25 875,3 tys. zł, 22 590,9 tys. zł, 17 528,6 tys. zł i 8 920 tys. zł). Dotacje na działalność statutową (pkt 4) wyniosły łącznie 35 780,8 tys. zł (23,8%), w kolejnych latach odpowiednio: 9 791,7 tys. zł, 10 472,8 tys. zł, 8 371,4 tys. zł i 7 144,9 tys. zł. Na podstawie umów z NCBiR (pkt 1) w latach 2011-2014 IMN otrzymał środki w kwocie 31 177,4 tys. zł (20,8%) na finansowanie projektów realizowanych w ramach programów LIDER, PBR, PBS, INNOTECH oraz 1 587,3 tys. zł (1,1%) na realizację badań i prac rozwojowych na rzecz obronności (pkt 2). Na badania podstawowe sfinansowane ze środków NCN (pkt 3) uzyskano łącznie 2 630,3 tys. zł (1,8%), a na badania prowadzone w ramach współpracy naukowej z zagranicą (art. 5 pkt 7) z MNiSW – 803,8 tys. zł (0,5%). IMN otrzymał ponadto środki na zadania inwestycyjne (pkt 6) w kwocie 2 781 tys. zł (1,9%).

(dowód: akta kontroli str. 269)

W porównaniu z 2010 r. wartość przychodów ogółem IMN w 2013 r. zmniejszyła się o 15 807, tys. zł, tj. o 11,8% (z kwoty 133 551,7 tys. zł do 117 744,0 tys. zł). W kontrolowanym okresie w strukturze przychodów dominowały przychody własne,

⁷⁵ Liczone jako: wynik finansowy netto x 100% / przychody ogółem, informujące o efektywności całokształtu działalności IMN.

⁷⁶ Liczone jako: wynik z działalności operacyjnej x 100% / aktywa razem, wyrażające rentowność zaangażowanych aktywów.

⁷⁷ Liczone jako: zobowiązania ogółem / suma bilansowa, informujące o stopniu pokrycia majątku kapitałami obcymi.

⁷⁸ Zobowiązania wymagalne wystąpiły w Oddziale IMN w Legnicy na koniec 2010 i 2011 r.; wynikały z przejściowej utraty płynności spowodowanej nasiloną działalnością inwestycyjną i nakładami na realizowane projekty badawcze.

⁷⁹ Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka.

stanowiące od 67-75% przychodów ogółem, pomimo że ich wartość zmniejszyła się z kwoty 98 644 tys. zł w 2010 r. do 88 026 tys. zł w 2013 r. Głównym źródłem przychodów własnych IMN były przychody z działalności gospodarczej (ok. 80%) w wysokości: 80 340,4 tys. zł w 2010 r., 67 539,4 tys. zł w 2011 r., 69 177,3 tys. zł w 2012 r. i 69 910,9 tys. zł w 2013 r. oraz 46 503,1 tys. zł za osiem miesięcy 2014 r. Ze sprzedaży prac badawczo-rozwojowych w latach 2010-2013 IMN uzyskał przychody w wysokości 33 670,9 tys. zł, w tym najwyższe w 2011 r. (10 822,8 tys. zł) i najniższe w 2013 r. (5 301,3 tys. zł), co stanowiło 8-16% przychodów własnych. Przychody z działalności gospodarczej oraz ze sprzedaży prac badawczo-rozwojowych obejmowały również przychody z wdrożeń. W IMN nie wykonywano natomiast prac na rzecz MG.

Przychody ze środków publicznych na naukę w latach 2010-2013, które wyniosły łącznie 71 864,3 tys. zł, wykazywały tendencję malejącą: z kwoty 20 909,4 tys. zł w 2010 r. zmniejszyły się do 16 669,1 tys. zł w 2013 r., a ich udział w przychodach ogółem w poszczególnych latach kształtował się na poziomie 13-15%. Przychody ze środków Unii Europejskiej w latach 2010-2013 wyniosły łącznie 55 793 tys. zł, z tego najwyższe – w kwocie 15 869,8 tys. zł – uzyskane w 2011 r. i najniższe – w kwocie 12 876 tys. zł – uzyskane w 2012 r., stanowiły 10-13% przychodów ogółem.

W porównaniu z 2010 r. koszty ogółem w 2013 r. zmniejszyły się o 14 619,1 tys. zł (11,2%), tj. z kwoty 130 458 tys. zł do 115 838,9 tys. zł. Główną pozycję kosztów (ok. 50%) stanowiły usługi obce oraz zużycie materiałów i energii, a ich wartość zmniejszyła się z 73 385,9 tys. zł w 2010 r. do 57 931,9 tys. zł w 2013 r. Wydatki na wynagrodzenia wraz z pochodnymi w kolejnych latach stanowiły ok. 34% kosztów ogółem, osiągając wartość 39 647,4 tys. zł w 2013 r. Podobna struktura kosztów utrzymuje się w 2014 r.

(dowód: akta kontroli str. 270)

W łącznych⁸⁰ sprawozdaniach PNT-01 o działalności badawczej i rozwojowej (B+R) Instytut wykazał, że nakłady wewnętrzne (bieżące i inwestycyjne) poniesione na działalność B+R w latach 2010-2013 wyniosły: 49 085,7 tys. zł w 2010 r., 56 153,4 tys. zł w 2011 r., 47 303,4 tys. zł w 2012 r. i 45 122,1 tys. zł w 2013 r. Nakłady bieżące (w tym osobowe), które wzrosły z 35 912,1 tys. zł w 2010 r. do 42 414,4 tys. zł w 2012 r., osiągając następnie 36 565 tys. zł w 2013 r., stanowiły 73-81% nakładów wewnętrznych. Najwyższe nakłady inwestycyjne poniesiono w 2011 r. (17 116,5 tys. zł, z tego 12 038,8 tys. zł na zakup aparatury naukowo-badawczej), przy czym w 2010 r. nakłady te były o 3 942,9 tys. zł niższe (13 173,6 tys. zł). W kolejnych latach nakłady te zmniejszyły się do 4 888,9 tys. zł w 2012 r. i 8 557,1 tys. zł w 2013 r.

(dowód: akta kontroli str. 327-345)

2.2. Wydatkowanie i rozliczanie środków na finansowanie działalności statutowej

Opis stanu
faktycznego

Wniosek do MNiSW o przyznanie środków finansowych na działalność statutową w 2012 r. skierowano 13 września 2011 r. IMN wnioskował o przyznanie dotacji na utrzymanie potencjału badawczego oraz dotacji na finansowanie działalności polegającej na prowadzeniu badań naukowych lub prac rozwojowych, służących rozwojowi młodych naukowców. Do wniosku o dotację dołączono Postanowienie nr 1 Ministra Gospodarki z 2 sierpnia 2011 r., zawierające pozytywną opinię dotyczącą ww. wniosku wraz z uzasadnieniem.

Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego decyzją nr 419/E-138/S/2012 z dnia 9 lutego 2012 r. przyznał IMN dotację podmiotową na utrzymanie potencjału badawczego

⁸⁰ Wraz z oddziałami zamiejscowymi IMN w Legnicy i Poznaniu oraz oddziałem w Skawinie.

w kwocie 8 201,1 tys. zł, następnie decyzją nr 419/E-138/S/2012-1 z dnia 12 grudnia 2012 r. przyznał dodatkowe środki w kwocie 2 271,7 tys. zł, zwiększając ww. dotację podmiotową do kwoty 10 472,8 tys. zł. Dotację celową na prowadzenie w 2012 r. badań naukowych lub prac rozwojowych oraz zadań z nimi związanych, służących rozwojowi młodych naukowców⁸¹ MNiSW przyznał w wysokości 30,6 tys. zł.

W kontrolowanym okresie obowiązywało zarządzenie Dyrektora nr 17/2010 z dnia 30 grudnia 2010 r., w którym określono tryb i kryteria przyznawania środków dotacji statutowej na realizację prac naukowo-badawczych oraz powołano Komisję Konkursową ds. oceny i kwalifikacji złożonych wniosków. W oparciu o ustalenia ww. komisji Dyrektor IMN dokonał rozdziału środków z dotacji podmiotowej m.in. na upowszechnianie nauki, zakupy aparatury naukowo-badawczej, utrzymanie bibliotek i archiwów oraz na prowadzone prace naukowo-badawcze.

(dowód: akta kontroli str. 148-164,180-184,187-196)

Stosownie do § 15 ust. 2 pkt 1 rozporządzenia MNiSW z dnia 5 listopada 2010 r. *w sprawie kryteriów i trybu przyznawania oraz rozliczania środków finansowych na naukę na finansowanie działalności statutowej*⁸² IMN w dniu 3 września 2013 r. równocześnie z wnioskiem o przyznanie dotacji na 2014 r. wysłał raport z wykorzystania otrzymanych w 2012 r. środków wraz z ich rozliczeniem. W rozliczeniu wykazano, że w 2012 r. IMN wykorzystał środki z dotacji statutowej w kwocie 8 848,5 tys. zł., z tego na: 1/ działania niezbędne do rozwoju specjalności naukowych lub kierunków badawczych oraz rozwoju kadry naukowej – 610,8 tys. zł, 2/ utrzymanie infrastruktury badawczej – 4 851,3 tys. zł, 3/ zatrudnienie niezbędnej kadry naukowej i inżynieryjno-technicznej – 2 937,7 tys. zł, 4/ zakup lub wytworzenie aparatury naukowo-badawczej – 205,0 tys. zł, 5/ współpracę naukową – 103,1 tys. zł, 6/ upowszechnianie nauki – 140,6 tys. zł. Wykorzystana kwota dotacji obejmowała 2 491,8 tys. zł środków przechodzących z dotacji statutowej na 2011 r. oraz 6 356,6 tys. zł z dotacji na 2012 r. Zgodnie z treścią art. 19 ust. 6 ustawy *o zasadach finansowania nauki* do wykorzystania w roku następnym pozostały środki w kwocie 4 116,2 tys. zł. W trakcie kontroli ustalono, że z 99 tematów badań ujętych we wniosku o dotację statutową w 2012 r. zrealizowano 62 tematy (62,6%), 12 tematów zostało zrealizowanych w 2013 r. (12,1%), do realizacji w latach następnych pozostało 25 tematów badawczych.

Ponadto w ramach dotacji na finansowanie działalności służącej rozwojowi młodych naukowców w 2012 r. IMN wykorzystał 19,6 tys. zł z dotacji z 2011 r., kwota 30,6 tys. zł z dotacji na 2012 r. pozostała do wykorzystania w roku następnym.

(dowód: akta kontroli str. 165-179, 185-186, 224-233)

Badaniem objęto sfinansowane z dotacji wydatki w kwocie 1 841,3 tys. zł (20,8%) poniesione na realizację 16 prac naukowo-badawczych. Środki z dotacji wykorzystano na: wynagrodzenia bezpośrednie wraz z pochodnymi – 823,4 tys. zł, zakupy materiałów – 47,3 tys. zł, zakupy aparatury badawczej – 44,9 tys. zł, usługi obce – 59,3 tys. zł, podróże służbowe – 12,2 tys. zł oraz koszty zakładowe – 453,3 tys. zł i koszty zarządu – 400,9 tys. zł, rozliczane proporcjonalnie do kosztów wynagrodzeń.

Na podstawie badanej próby wydatków stwierdzono, że IMN wydatkował środki z dotacji statutowej zgodnie z przeznaczeniem. Wydatki były prawidłowo udokumentowane i rzetelnie ewidencjonowane w systemie finansowo-księgowym. Nie stwierdzono wydatków niegospodarnych i dokonanych z naruszeniem obowiązujących przepisów prawnych.

(dowód: akta kontroli str. 197-223)

⁸¹ Decyzją nr 3787/E-138/M/2012 z 2 kwietnia 2012 r.

⁸² Dz. U. z 2014 r., poz. 90.

2.3. Wydatkowanie i rozliczanie środków publicznych na realizację zadań działalności podstawowej

Opis stanu
faktycznego

Kontrola dwóch zakończonych projektów dofinansowanych ze środków krajowych⁸³ oraz jednego zakończonego projektu dofinansowanego ze środków zagranicznych⁸⁴ wykazała, że środki publiczne finansujące i dofinansowujące realizację zadań podstawowej działalności IMN były wydatkowane i rozliczone w sposób prawidłowy. Działania podejmowane przez zakłady badawcze IMN, odpowiedzialne za realizację kontrolowanych projektów, były zgodne z podpisanymi umowami o dofinansowanie. Prace badawcze realizowano z zachowaniem terminów określonych w harmonogramach. Z przebiegu realizacji projektów pracownicy naukowcy IMN sporządzali w sposób rzetelny i terminowo zarówno raporty roczne jak i raporty końcowe. W wyniku realizacji projektów finansowanych ze środków krajowych zostały osiągnięte założone cele badawcze, tj. 1/ wyjaśnienie zjawiska indukowania anizotropii magnetycznej w materiałach nanokrystalicznych pod wpływem zewnętrznego pola magnetycznego oraz próba opracowania nowego modelu, opisującego mechanizm tego zjawiska; 2/ opracowanie procedur otrzymywania i redukcji wybranych związków renu, pozwalających na uzyskanie proszków stopowych, stanowiących półprodukt lub produkt do wytwarzania nadstopów, wykorzystywanych do budowy lotniczych silników odrzutowych i turbin energetycznych. Z kolei badania prowadzone w ramach międzynarodowego projektu „PROMINE”⁸⁵ w zakresie nowych technologii i materiałów doprowadziły do opracowania nowych metod wytwarzania materiałów na bazie renu, na które IMN przygotował pięć wniosków patentowych. Projekt „PROMINE” zdobył pierwszą nagrodę za najlepszy ukończony projekt realizowany na rzecz technologii przemysłowych w ramach Europejskich Programów Ramowych podczas konferencji Industrial Technologies 2014.

(dowód: akta kontroli str. 234-235, 236-242, 243-261, 262-268)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

Ocena częściowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie działalność kontrolowanej jednostki w zbadanym zakresie. Na ocenę pozytywną złożyły się następujące przesłanki: stabilna sytuacja finansowa Instytutu, prawidłowe wydatkowanie środków publicznych na działalność statutową i realizację projektów badawczo-rozwojowych, jak też wysoki udział przychodów własnych w strukturze przychodów ogółem (ok. 70%).

⁸³ 1/ „Badanie zjawiska indukowanej anizotropii magnetycznej w materiałach nanokrystalicznych na ośniewie Fe” (371,2 tys. zł) i 2/ „Otrzymywanie związków renu służących do wytwarzania proszków stopowych” (910 tys. zł).

⁸⁴ „Produkty o strukturze nanocząsteczek z nowych zasobów mineralnych w Europie” (PROMINE) – środki krajowe – 808,9 tys. zł, środki UE – 1 861,4 tys. zł.

⁸⁵ Projekt realizowany przez konsorcjum skupiające 30 partnerów z 11 krajów UE.

IV. Pozostałe informacje i pouczenia

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Zgodnie z art. 54 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o *Najwyższej Izbie Kontroli*⁸⁶, kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Opolu.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania uwag
i wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o *NIK* proszę o poinformowanie Najwyższej Izby Kontroli, w terminie 21 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwag.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Opole, dnia 18 grudnia 2014 r.

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Opolu

Kontroler
Elżbieta Mularczyk-Malec
Główny specjalista kontroli państwowej

.....
podpis

.....
podpis

⁸⁶ Dz. U. z 2012 r., poz. 82 ze zm., dalej: ustawa o *NIK*.